

67
117 986 1983

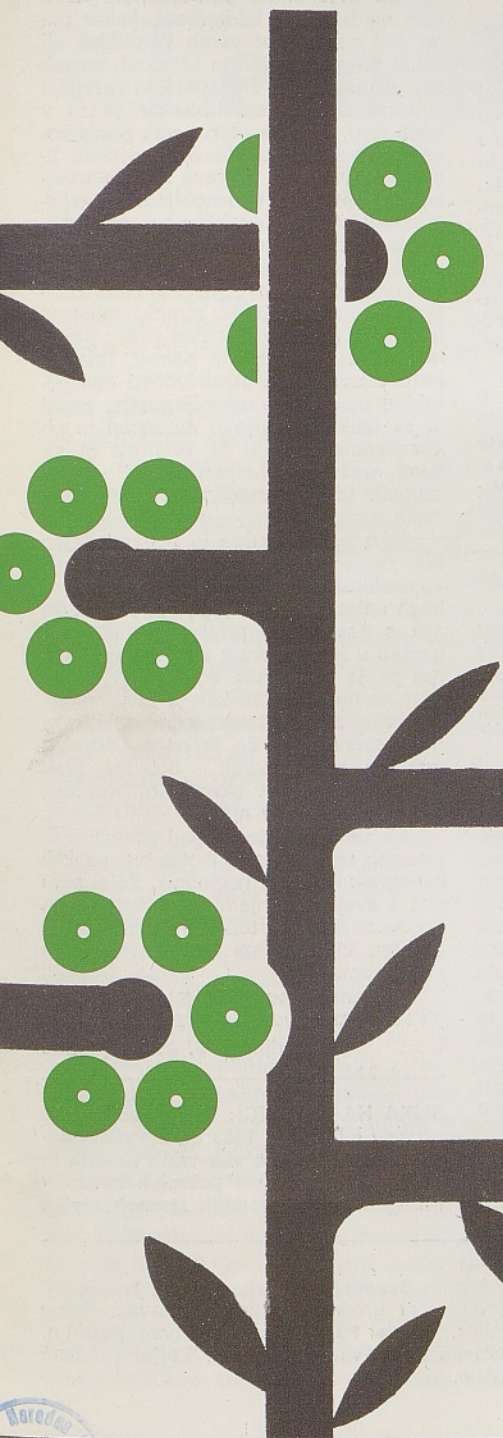
8530731,8

COBISS

8

1983

MILADIRKA

MLADIKA

IZHAJA DESETKRAT V LETU

LETO XXVII - ŠTEV. 8

KAZALO

Leto dni po pologu	101
Florjan Majnik: Čisto novi jermenčki	102
Mogoče ne veste, da	103
Vladimir Kos: Dnevnikov list iz deževne dobe	104
Zakaj Draga vznemirja?	105
Maks Šah: Šole so odprle svoja vrata	108
Milan: Tisti, ki da vse, kar ima, bo živel	109
Anton Kufolo: In večno šumi Nadiža (22)	110
Pod črto	112
Antena	114
Drago Bajc: Astronom Fran Dominko - 80-letnik	114
Pavle Merku: Križ	116
Staro in novo	116
Martin Jevnikar: Zamejska in zdomska literatura (Zora Tavčar, Zorko Simčič, Herman Germ)	117
Čuk na Obelisku	120

Na platnicah: Pisma, Za smeh

Priloga: Rast 11-83; pripravljala uredniški odbor mladih (str. 41-44)

Zunanja oprema:
Evald Crevatin

Uredništvo in uprava: 34133
Trst, ul. Donizetti 3, tel. 768189

Lastnik: SLOVENSKA PROSVETA

Registrirano na sodišču v Trstu št. 193

Član USPI (Zveze italijanskega periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane 1000 lir. Celoletna naročnina za Italijo 8.000 lir: nakazati na poštni tekoči račun 11/7019 — »Mladika« — Trst. Letna naročnina za Jugoslavijo 400 ND. Druge države 12 US dolarjev (ali enakovreden znesek v tuji valuti).

tisk »graphart«, trst, rossetti 14

pisma pisma pisma pisma pisma

Pisma v tej rubriki izražajo mnenja dopisnikov in ne obvezujejo uredništva.

ŠE O »POHVALBAH...«

Odgovornemu uredniku Mladike!

Ker ste v Mladiki št. 7 - 1983, str. 89-90 objavili osebne napad name, ki je v marsičem neresničen in žaljiv, vas prosim, da po določilih zakona o tisku objavite v prihodnji številki vaše revije moj priložni zapis.

S spoštovanjem

Marko Kravos

V razmeroma kratkem zapisu, s katerim reagira Marij Maver in prejšnji številki Mladike na moje pisanje v Naših razgledih, je 17 krat navedeno moje ime. Moji tako pogosto označeni osebi pripisuje te lastnosti: domišljavost (1. odstavek), stremušstvo (2. odst.), lažnivost (3. odst.), nedemokratičnost (5. odst.), pohlep po denarju (6. odst.), krivičnost (7. odst.), neumnost (8. odst.), stalinizem (9. odst.), nečistovanje v izražanju (10. odst. med vrsticami), podrepništvo (v 11. — t.j. v zadnjem odstavku).

Ne mislim se braniti, saj očitno ne gre za kaj drugega kot za lov na čarovnika oziroma za moralno linčanje. Vemo pa, kako je ob takih primerih z resnico: pritikajo ji roge in rep, prebarvajo jo v črno, da bi ljudje prepoznali hudiča. Tudi se ne mislim spuščati v polemiko, saj bi bila ta smiselna le, če bi šlo za vsebinski spopad ljudi, ki se želijo slišati.

Da pa ne bi ostala na prizorišču Mladikinih bralcev samo megla žaljivk in nestrpnosti, ko večina niti ni imela možnosti prebrati mojega pisanja v Naših razgledih, bom povedal teh nekejtvari.

Kar me je, se bom vedno zavzemal za kompetentnost in strokovnost ljudi, ki imajo prste v kulturi (ne glede na formalne kvalifikacije, diplome in funkcije). Zato sem se, kjer mi je bilo mogoče, upiral tudi politični lotizaciji pri pripravah »skupnih« Prešernovih proslav in raznih kulturnih dnevov... da ne bi bila ta zamejska kulturna reč vedno samo »balansirana«, kot pravi Rebula v lirični hvalnici v isti številki Mladike. Tudi on je nestrpen ob občutku, da je treba zastopati in predstavljati nekakšne politične tabore ne pa lastno ustvarjalno delo, kjer je važno samo biti dober, resničen, tvegano nov in vedno le sam sebi odgovoren.

Prepričan sem namreč, da bi morali o gledališkem repertoarju odločati poznavalci teatra, o likovni razstavi umet-

nostni zgodovinarji in kritiki, o literarnem večeru tisti, ki se na stvar poklicno spoznajo, o predstavitvi ljudske kulture, petja in folklore tisti, ki se s tem ukvarjajo. In tudi na okrogle mize o kulturi naj grede le tisti, ki jim je kultura življenjski kruh in ki zato lahko zastopajo njene probleme.

Čas je že, da postane tudi pri nas kultura avtonomno področje, po katerem ne bo šaril kdorsibodi, kakor mu bo pač neslo (kot varuh katoliških ali kakih drugih množic in idealov), ampak naj jo upravljajo, zastopajo in razvijajo kulturni delavci sami. Kakor je to v zdravstvu, kjer ne more vsak predpisovati zdravil in podpisovati mrliških listov, kakor je to v pravu ali elektroniki, kjer lahko le usposobljeni opravljajo poklic. Ali je gledališče kaj manj zahtevno, ali pa književnost, likovnost, glasba? Zakaj morajo v odborih kulturnih ustanov in za organizacijo prirediteljev sedeti zastopniki strank, taborov, inštitucij, namesto predstavnikov umetniških struj, generacij, panog. Tako bi se uveljavila moč strokovnosti nad politično močjo in razporejenostjo, razvil bi se lahko ustvarjalni potencial in ob doseženem razvoju in kvaliteti bi se sami med sabo bolje počutili, si bolj zaupali, bili solidarni v skupnih interesih.

Tako pa se vedno in povsod najde kak maver, ki mora zaradi političnega »balansiranja« koga zraven vrivati in na koga dajati veto — kot je bilo tudi, ko sva s Tavčarjevo pripravljala literarni nastop v ljubljanskem Cankarjevem domu pa je bilo treba zdaj črtati imena zdaj na novo vabiti, ker ta je premlad, ta predebel, ta priimek samo enkrat, ta ni čistokrven pa če je napovedovalec vaš, bo naš uvodnik... itd. itd. (vse realno res, čeprav skrajšano). Kuhinja, lonec in obloda v njem!

Če sem tedaj in drugod govoril o literarnih rečeh, nisem hotel biti ne kak zastopnik ne edini razsodnik. Želel sem pač s svojim znanjem prispevati k čim boljšemu izidu — toliko poklicne samozavesti, ki sloni na lastnem delu, le premorem.

Poklicna samozavest mi je tudi kdaj pa kdaj narekovala — priznam, po Can-

Dalje na 3. strani platnic

SLIKA NA PLATNICI: Slovo volčičev in veric od tabora 1983 ob Bistričici bliizu Kamnika. Več o skavtskih taborih in o drugih mladinskih pobudah berite v prilogi Rast na srednjih straneh revije.

REVIJO IZDAJA UREDNIŠKI ODBOR: Marija Besednjak, Lojzka Bratuž, Ivo Jevnikar, Saša Martelanc, Marij Maver (odgovorni urednik), Albert Miklavc, Franc Mljač, Aleksander Mužina, Sergij Pahor, Danilo Pertot (uprava), Ivan Peterlin, Maks Šah, Drago Štoka, Marko Tavčar, Zora Tavčar in Edvard Žerjal (likovna oprema). Vsi pisci sodelujejo brezplačno.

Leto dni po pologu

Pred letom dni je jugoslovanski režim v okviru svoje varčevalne politike sprejel tudi ukrep o uvedbi depozita za državljane, ki bi hoteli potovati v tujino. To je presenetilo mednarodne kroge, prizadelo pa prebivalstvo, ki je v tem videlo zmanjšanje svoje svobode. Vse zatiranje, da je ukrep začasen in da nima političnega značaja, ni zaleglo, ker so vsi — danes še bolj kot prej — prepričani, da je to vsilila partija iz centra, da bi dokazala — kljub vsemu pomanjkanju oblasti — da je edina sila, ki lahko v Jugoslaviji ukaže. Proti pologu so se v Sloveniji dvignili glasovi ostrega nasprotovanja tudi zato, ker polog prizadene tudi slovensko manjšino v Italiji in Avstriji, toda tudi protesti z visoke politične ravni niso nič zalegli. Na zvezni ravni je kmalu nastala solidarnost med ostalimi republikami, ki so se združile na račun Slovenije in Hrvaške. V Beogradu je prišla do izraza želja, da Slovenijo kaznujejo za njeno »blagostanje«. Slovenski politični krogi, ki so navsezadnje dobro zastopani v Beogradu, so ponovno dokazali svojo nemoč ...

Od tedaj smo v tem letu dni priča v Sloveniji nekaterim pojavom, ki jih iz zamejstva težko razumemo, saj vendar Slovenci v Sloveniji živijo doma, v samostojni republiki. In vendar prihajajo prav od tam čudni signali, ki so na moč podobni alarmu. Pristni in spontani so, toda vprašanje se postavlja, ali se za tem kaj skriva. To se pravi, kakšne namene ima z njimi oblast, da jih je prej skrivala, zdaj pa jih ne samo tolerira, temveč naravnost sili z njimi na dan. Ali pa je vse le pesek v oči, ventil, ki naj zmanjša notranji pritisk, če je komu preveč »sapo zaprlo«. Časopisi in revije so namreč naenkrat postali zelo odprti in objavljajo ostre dopise in pisma glede nekaterih pojavov v slovenski javnosti. To so težke besede številnih, omenimo naj samo Cirila Zlobca in Janeza Menarta, ob pripravah učnega načrta za poučevanje materinskega slov-

stva, ki pomeni nekak atentat na slovensko zavest in čustvovanje. O balkanizaciji je pisal prav tako ostro in zaneseno Bojan Štih, pojavljajo se pisma o šikaniranju vernikov v šolah, o sovražnem poročanju tiska o verskih zadevah, o nepojmljivih stvareh v gospodarstvu in različnih stvareh, ki vzbujajo zgražanje in odpor. Pišejo jih, kot rečeno, kulturniki in nekateri državljani, ki jim je mera polna in mislijo, da bodo s tem pomagali reševati sedanje stanje v smeri večje demokracije, kot je zapisal Štih v pismu organizatorjem Drage. (Tudi Saša Vuga je ob odkritju Pregljevega spomenika na Mostu na Soči odkrito govoril in udaril po novih centralističnih težnjah, toda še prej je moral v zamejno potegniti iz preteklosti strahove »reakcije« in z njimi obračunati).

Vsiljuje pa se vprašanje, ali imajo ti izbruhi slovenske zavesti tudi neko prihodnost in niso samo muha enodnevnica ob zaprtju meje ter ugotavljanju, da priseljenci iz drugih republik ogrožajo narodnostno sestavo prebivalstva v mestih. Ali je vse to samo glas vpijočega v puščavi?

Po Sloveniji se danes plazi občutek nemočnega manjšinstva kljub vsem strukturam formalne republiške enakopravnosti. Tej bi radi verjeli vsi Slovenci do zadnjega, tudi tisti, ki so se že razočarali nad tem sistemom in oni, ki ga niso nikoli marali. Toda občutek globoke negotovosti in nezaupanja v prihodnost je že močno načel slovensko narodno samobitnost.

Partija, ki ima vso oblast v rokah vse od konca vojne sem, pa molči, oblast ne odgovarja niti, če jo kdo direktno pozove, ali pa njeni predstavniki dajejo — na raznih mestih od republiških do zveznih organov — protislovne, birokratske in neprizadete odgovore in interpretacije. Narod dobi pri tem nevaren občutek, da ga vodijo odvisni ljudje. Odvisni ljudje pa ne morejo biti voditelji.

Čisto novi jermenčki

Nekatere stvari sem že povedal o Mišku, tega pa še ne, da ta konj ni nikoli zarezgetal. Le hrzal je, prhal z nozdrvmi in kopal s prednjima nogama, ko je na dvorišču nestrpnost čakal, da bo voznik pognal vprego. Pravzaprav se niti zavedali nismo, da Miško nikoli ne rezgeta. Konj navadno rezgeta, če ostane sam v hlevu, drugi konj pa je na vožnji. Čisto gotovo pa zarezgeta, ko s ceste ali šele z dvorišča zasliši, da se je vrnil konj, ki je bil na vožnji.

Miško je zarezgetal enkrat samkrat. Prav gotovo je ob tem čutil nekaj posebnega in je na ta način to tudi izrazil.

Konec aprila ali začetek maja leta 1945 so se po državni in po banovinski cesti pomikale trume različnih vojaških skupin proti Ljubljani in naprej na Gorenjsko pa proti Karavankam. Bil je že peti ali šesti dan majnika meseca, ko se je na našem dvorišču ustavila majhna nemška vojaška skupina s tremi tovornjaki. Popoldne je že bilo in kazalo je, da nameravajo vojaki pri nas prenočiti. Utaborili so se na skednjo in so si na slami uredili ležišča. Večinoma so bili starejši možje in očitno zelo zaskrbljeni. Pripravili so si večerjo, ne da bi šli stikat v našo shrambo ali v kokošnjak. Slednje je bilo bolj značilno za Lahe prva leta vojne.

Radovedno sem se potikal okrog vojaških tovornjakov in oprezoval. Pri enem sem opazil, da ima platno pripeto s čisto novimi jermenčki. Prav takšni so bili, kakršne sem potreboval spredaj pri smučeh, kjer se vezi prepenjajo prek čevljev. Smučke sem imel kar dobre. Še v začetku vojne sem jih bil kupil v športni trgovini Alpina Predalič v Ljubljani blizu palače Slavija, v hiši, ki je zdaj ni več. Ker se med vojno nismo smeli smučati oziroma smo smučke poskrili pred okupatorjem, so jermenčki na podstrešju storili svoj žalostni konec na ta način, da so jih ogledale in pojedle miši. Kaj mi bodo smučke in okovje, ko pa nimam pravih jermenčkov, sem se spraševal.

Teh jermenčkov z nemškega tovornjaka nisem in nisem mogel pregnati iz misli. Nenehno so mi prihajali pred oči s svojo svetlorumeno barvo in pokromanimi sponkami. Znova sem šel k vozem, ko so vojaki večerjali. Tovornjak sem si iz drvarnice čisto od blizu pošteno ogledal. Pri tem sem pazil, da me kak vojak ne bi videl.

Opresoval sem in preudarjal, kaj moram storiti in kako ukrepati, da jih kar najhitreje odpnem. Končno sem se odločil prepričan, da me nihče ne vidi in da ni nobenega Nemca blizu. Brž sem odpel dva nova jermena, ju zbasal za srajco in se naglo odtihotal za svinjake. Tam je bila zložena neka stara strešna opeka še iz časov, ko so v Marseillu ubili »našega viteškega kralja Aleksandra Ujedinitelja« in je zato tedaj po vseh cerkvah zvonilo. Takrat smo pri nas namreč zidali nove svinjake in do tistega časa mi sega spomin, ki mi znova in znova povezuje nove svinjake in kraljevo nenadno smrt. Besed »viteški kralj ujedinitelj« tedaj sicer nisem dobro razumel. Prav tako nisem razumel besed iz koračnice, ki so jo v naslednjih letih velikokrat prepevali vojaki ob spomladanskih vajah:

»Marši rala, marši rala
kralja Petra garda.«

Nikakor namreč nisem mogel razvozlati, kaj pomenita besedi »marši rala« in kaj »garda«. Šele po osvoboditvi, ko smo poslušali in peli »Marširala, marširala mlada partizanka« in podobno, sem spoznal pomen teh, nekoč tako čudnih besed.

Ko sem jermenčke torej skrili pod stare strešnike, sem se navidez mirno vrnil pred hlev. Nekaj časa sem tako postaval, mogoče kar pol ure in celo več, tega se ne spominjam. Potem pa se je od voz približal nemški vojak. S prstom mi je mignil, naj pridem bliže. Starejši človek je bil, mogoče že blizu petdesetih. Meni sta nogi kar otrpili. Z veliko muko sem ju predstavljaj in šel proti Nemcu. Strah mi je v kosti in v zavest poganjal tudi spomin na srečanje z nemškim orožnikom kako leto poprej.

Le kaj se mi bo zgodilo? Me bo Nemec namlatil? Mogoče prav tako, kot me je tisti nemški orožnik na ljubljanski železniški postaji? Vsak dan sem se namreč vozil v Ljubljano v gimnazijo, le zadnje mesece vojne vlaki niso več vozili in smo pešačili v šolo in nazaj, po osem kilometrov na vsako stran. Šolske ure pa so trajale le po petnajst minut, zaradi zračnih alarmov in napadov seveda. Pri izhodu s postaje je ob prihodu vlaka nemški vojak pregledoval »ausvajš pasiršajn«, kot se je imenovala dovolilnica za vstop in za izstop iz mesta, iz Ljublja-

ne, obdane z živo in bunkerji. Neredko so orožniki natanko pregledovali naše in delavske torbe, drugih potnikov na lokalnih vlakih tedaj tako in tako ni bilo.

Tistega dne ob izhodu s postaje pa ob prihodu našega vlaka še ni bilo orožnika, zato se mi je nesreča tudi pripetila. Z vrhniškimi dijaki smo pogosto tekmovali v svoji razposajenosti, kdo bo prej pri izhodu in zunaj na ulici. Včasih smo morali dirjati naravnost v zaklonišče pod hotelom Miklič. Tu so vrhniški pobje kar kmalu zapeli tisto znano melodijo:

Pri Miklič v zaklonišč
je direndaj in vrišč,
posebno mularija
svoj gramofon navija.
Pa prišel bo hudir
in bo napravil mir,
ko h Miklič v katakombe
bodo padle prve bombe!

Seveda smo tudi mi koj pritegnili in pri tej pesmi ni bilo nobenih nasprotij z Vrhničani.

Tistikrat sem se k izhodu prvi približeval jaz in tekel, ne da bi gledal okoli sebe in da bi čakal orožnika, ker ga ni bilo. Ta je hitel na pregledovalno mesto. Ko je zagledal mene teči pred sabo in je presodil, da bi mu mogel uteči, se je pognal za mano, me zgrabil za lase in me zasakal nazaj po peronu. Zdel se mi je visok kakva dva metra. Grobo me je zgrabil in me odvlekel v orožniško pisarno na drugem koncu perona. Tam me je postavil na sredo sobe, se v usej svoji višini zavihтел in mi z orokavičeno roko táko primazal po obrazu, da sem pri priči odletel v nasprotni kot. Iz ust in iz nosu se mi je pocedila kri in od takrat se kot zajec bojim vsakega tepeža. Orožnik me je znova zgrabil za lase, me spet postavil na sredo sobe ter me še z druge strani z uso težo svoje dolge usnjeno orokavičene roke mahnil čez obraz, da sem se spet znašel na tleh, sedaj v drugem kotu. Tam me je pustil ležati in ko sem malo prišel k sebi, me je nagnal k umivalniku, da se očedim.

Medtem je natanko prebrskal moje stvari v šolski torbi, prelistal zvezke in knjige. Ko ni našel nič takega, se je nekako pomiril. Imel sem še srečo. Dijaki in delavci smo v mesto pogosto prenašali ne samo živež, ampak tudi kako pošto, za katero niti vedeli nismo, da bi utegnila biti pomembna in za nas pogubna. Tako so nam orožniki zlasti v mesto grede pogosto natanko pretresali torbe. Tokrat ni bilo v torbi nič posebnega, pač pa je bila med zvezki nemška vadnica. Menda je prav ta orožnika nekako pomirila, da mi je potem le še zagrozil s hujšimi stvarmi, če bi še kdaj skušal uteči pregledu. Nato me je nagnal iz pisarne. Na mojo srečo so sošolci in drugi dijaki medtem že odšli po mestu in svoja pota in me niso videli vsega mokrega,

Mogoče ne veste, da...

- da se je nedavni pogreb Aleksandra Rankoviča, bivšega šefa jugoslovanske tajne policije UDBE in dolgoletnega notranjega ministra, spremenil v pravo velikosrbsko politično manifestacijo deset-tisočev ljudi ...
- da bo HRANILNICA IN POSOJILNICA na Opčinah počastila 75-letnico svojega obstoja s tem, da bo v kratkem izdala knjigo PRGIŠČE KRASA s pesmimi Alberta Miklavca, proznimi črticami Rafka Dolharja, spremnimi besedami Zore Tavčar ter barvnimi ilustracijami kraških motivov ...
- da je bil trem karizmatikom iz Italije, ki so v Medjugorju nekaj dni molili nad bolniki in dosegli vrsto ozdravljenj, za dve leti v potnem listu prepovedan vstop v Jugoslavijo ...
- da je znana ustanova CERKEV V STISKI, ki jo vodi prav tako znani p. Werenfried van Straaten, podarila dva tisoč dolarjev za popravilo cerkve v Šentjanžu v mariborski škofiji ...
- da je bil nedavno na obisku v Trstu pri svojih slovenskih znancih znani hrvaški slavist dr. Ante Kadić, profesor na ameriški univerzi v Bloomingtonu v zvezni državi Indiani ...
- da je tik pred izidom okrog šeststo strani obsegajoča ZGODOVINA LATINSKE KNJIŽEVNOSTI italijanskega avtorja Benedetta Riposatija, ki jo je v slovenščino prevedel prof. Drago Butkovič ...
- da imamo danes Slovenci širom po svetu okrog sto univerzitetnih profesorjev, visoko kvalificiranih strokovnjakov z raznih področij ...
- da so se v slovenskih in furlanskih listih pojavili polemični glasovi proti novemu goriškemu nadškofu Bommarcu, češ da s svojim zadržanjem podira, kar je s svojo evangelijsko usmeritvijo zgradil njegov predhodnik Cocolin ...
- da ljudje prihajajo iz Ljubljane z vtisom, da slovenska prestolnica postaja srbsko-hrvaško mesto ...
- da je v Rimu izšla pesniška zbirka Franca Husuja v italijanščini z naslovom »Jesus« ...
- da bo v založbi Mladike v kratkem izšla knjiga v počastitev 70-letnice pesnika Vinka Beličiča ...

rdečega od udarcev in zabuhlega, zatečenega obraza.

Podobne krepke udarce sem torej sedaj že čutil na sebi, ko sem se mukoma približeval vojaku na našem dvorišču. A nič takega se ni zgodilo. Nemški vojak je samo mirno segel za platno na tovornjaku in mi pomolil cel ducat novih jermenčkov, prav takih, kot sta bila tista dva,

ki sem ju bil že sam odpel in vzel. Čisto novi jermenčki so bili, še povsem sveži in lepo so dišali po novem usnju.

Vojakov obraz je bil enako resen kakor poprej. Mogoče je bil žalosten, a je togost obraza občutje prekrivala. Ni se nasmehnil ne zmrdnil, ko sem s težavo izdahnil iz sebe nekakšen »dankešen«. Še ves otrdel, zbegan in poparjen sem šel v hlev ter sedel na žleb pri kobili Muri. Pogreznil sem se vase kot utrujen konj.

Ali me je nemški vojak videl, ko sem s to-vornjakovega platna odpenjal jermenčka in ju

VLADIMIR KOS

Dnevnikov list iz deževne dobe

Zgodaj popoldne postalo je jasno:
temni!

Pločevinasti bobni dežja so narasli
čez sonce.

In še in še jih je veter po nebu valil,
in s trikom odpiral,
ko konci zadeli so v konce.

Ptički spod listov motrili so
delo neba

z nekim občudovanjem,
od časa do časa čvrleče.

Ljudje z očmi za razmerja so, kot nekdam, dlan
primerjali z rižem nad vódo polja,
pol skrbeče.

Tebi, moj dnevnik, zaupam:
dà, bil sem vesel

otemnelega dne, ki je lučke prižgal
med zidovi,

in stisnil usta, ne več tako sebe svest.

Vremensko napoved o soncu
so našli v valovih.

basal za srajco? Ali je mogoče bil kmečki človek in je dobro vedel, kako fantom prav pridejo takšni jermenčki? Ali pa je bil sit vojne in vsega? Mogoče se mu je zdelo neumno s sabo voziti tiste jermenčke, ki so ga morda spominjali na red in na vojaško mašinerijo, treba pa je bilo misliti, kako priti domov. Saj je bil že majnik leta 1945. Dva, tri dni pred koncem vojne.

Tega mi na kmetih sicer nismo vedeli, ko nismo imeli ne radia in tudi časopisa nismo kaj prida brali in ne kaj dosti verjeli. Da bo vojna prej ali slej končana, to smo sklepali po marsičem, najbolj po številnih jatah zavezniških

bombnikov, ki so usak dan nad nami znova bobneli bombardirat nemška mesta in so se nato enako visoko vračali. A kdaj da bo pravi konec, tega nismo mogli vedeti.

Ljudje so sicer govorili marsikaj, a to je bilo ves čas vojne. Sosed Jur, ki se je bil v stari avstrijski vojski povzpел do čina kaprol, nam je prepričano razkladal svojo misel. Dejal je, da bomo spet prišli pod Avstrijo, on da je v Ljubljani že videl orožnike v značilnih temnozelenih avstrijskih uniformah. Tisti nemški vojaki, ki so sedaj postali nanagloma tako krotki in so popraševali po hrani, so govorili spet drugače: Da se sicer približujejo partizani (oni so seveda dejali banditi), a da gre za njimi nova nemška vojska, ki da se je združila z angleško in bojo zatrli komuniste. Nekateri vaščani so govorili in plašili tiste, ki so bili z belimi, da partizani vseprek pobijajo bele in da jim iztikajo oči. Najbolje bo, so govorili, če ti in taki pobašejo najnujnejše stvari in se umaknejo pred rdečimi z bežečo tujo vojsko. Številni zbegani vaščani so na svojo veliko nesrečo verjeli temu hujskanju in zapustili domove. Že po nekaj dneh smo se lahko prepričali, kako neumno je bilo tisto govorčenje, ko so partizani celo z nemškimi vojniki, sedaj ujetniki, lepo ravnali.

Mene pa je vse tiste dni pekla misel na nemškega vojaka. Kaj se je pravzaprav zgodilo med nama? Mogoče je bil tisti Nemeč od kod čisto s severa nemške dežele in si ni mogel misliti, kako bo prišel domov? Kako je z njegovo družino? Mogoče je imel sina mojih let, saj je bil star približno toliko kot naš oče. Ali pa je bil mogoče čisto od blizu kje, iz Avstrije, in je bil v mislih že daleč od vsega tistega, kar se je dogajalo vrsto vojnih let, kar se je nanašalo na vojaške stvari in na vojaško kramo? Le kdo bi to vedel? A rad bi vedel! In večkrat sem se zalotil v misli, da je vojak videl, kako sem vzel tista jermenčka, zagotovo pa je opazil, da sta odpe-ta. Vse to mi je prihajalo na misel, ko sem čemel ob kobili v hlevu. In to mi pogosto znova in znova prihaja na misel. Pravega pojasnila nisem našel in ga tudi danes ne vem. Globoko v spominu pa mi je ostala toga in na videz brezčutna drža tistega človeka.

Sovražna uniforma je usakogar, ki jo je nosil, napravila za sovražnika, skoraj za zver, ki je zbujala strah. Žalibog je prevečkrat tako tudi bilo. Ta vojak pa je ravnal čisto drugače. A pri tem ni na obrazu pokazal prav nikakršnega občutja. Zelo žal mi je, če je hitro pozabil tisto najino srečanje! Opeharjenega bi se počutil. Nikoli v življenju tistih jermenčkov in človeka v nemški vojaški uniformi, ki mi jih je bil dal, ne da bi mi pri tem karkoli očital ali kako drugače pokazal, da ve za moje dejanje, ne bom mogel pozabiti!

Kaj pa so sploh eni taki jermenčki?

ZAKAJ DRAGA VZNEMIRJA?

Sergij Pahor

Sedemnajsta Draga je za nami, s svojim bleščečim openskim soncem, s svojimi intelektualnimi nastopi in človeškimi srečanji. Medtem ko je matični tisk — s pogumno častno izjemo katoliške DRUŽINE — ni videl, je dovolj odjeknila v zamejskem tisku. Marsikateri odmev kar kliče po repliki. Zato smo se obrnili na Sergija Pahorja, predsednika Društva slovenskih izobražencev, ki organizira vsakoletno Drago, da bi se z nami razgovoril o njeni problematiki.

MLADIKA: Gospod Pahor, začetek letošnje Drage je skazilo vreme, predavanji dr. Sirca in v manjši meri dr. Vospernika sta zbudili kakšen pomislek, zaključek je bil za las manj zanosen

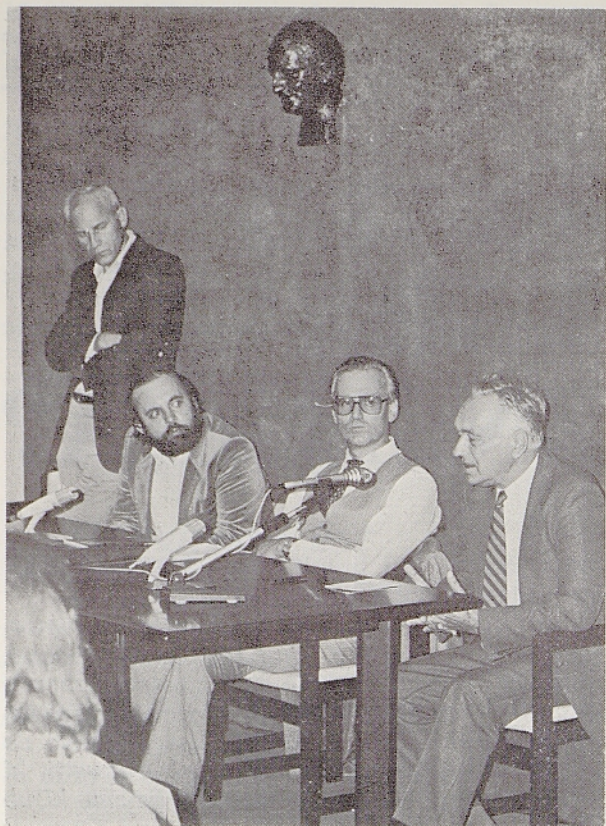
kakor lani — kaj pravite Vi k letošnji Dragi? Ste zadovoljni z njo?

PAHOR: Manj zanosna je morda bila letošnja Draga, ker nismo izkoristili do konca vseh možnosti, ki jih je dajala na razpolago izbrana tematika: marsikaj je ostalo nedorečeno in nekatera vprašanja le nakazana, kar je prišlo do izraza tako na predavanjih kot na diskusiji, ki jo je nekajkrat zaneslo. Zadovoljni pa smo kljub temu, ker smo pač tudi letos dali svoj doprinos v bogatenju našega kulturnega življenja.

MLADIKA: Je letos Depozit zaustavil tudi tiste matične Slovence, ki jih doslej ni bila zaustavila idejna neuvrščenost Drage?

Pogled na udeležence Drage 83 med predavanjem dr. L. Sirca v dvorani Finžgarjevega doma v soboto zvečer.

Med predstavitvijo revije *Celovski zvon* v Peterlinovi dvorani, od leve: predsednik DSI Sergij Pahor, Vinko Ošlak, Reginald Vospornik in Alojz Rebula.

PAHOR: Depozita skoraj nismo občutili, saj so nekateri prav na podlagi našega vabila dobili oprostitev od pologa, nekateri pa so enostavno plačali; težav pri prehajanju meje ni bilo.

M.: Letošnjo Drago je izredno poživil s svojo prvo številko *CELOVŠKI ZVON*, ki je po Celovcu in po Ljubljani zazvonil tudi v Trstu. Petkova predstavitev v Peterlinovi dvorani je naletela na splošno priznanje. Kaj pravite o kakšnem namigu v tisku, da je *CELOVŠKI ZVON* nekakšen odraz Drage, recimo njen nezakonski sin?

P.: Draga si je v osemnajstih letih pridobila polnoletnost, zato bi brez strahu lahko prevzela tudi očetovstvo Celovškega zvona. Vendar mislim, da Draga ni toliko skupnost kot osnovna drža, ni toliko organizacija kot skupno zanimanje za slovenske nacionalne probleme in občečloveška vprašanja. Povsem naravno se nam zdi, da je ob širjenju kroga prijateljev in somišljenikov Drage prišlo do pobude, ki Drago dopolnjuje in ji daje večjo kontinuiteto v času in razširja njen prostor. Sicer pa se mi zdi, da današnja situacija naravnost sili v podobne iniciative. Tako na primer je nastala tudi Nova revija, pa nam nihče ne pripisuje očetovstva.

M.: Posebno odkar se je Draga preselila na Opčine, se ji očita, da se ideološko zapira, da je

premalo pluralistična, čeprav je bila Slovenija tista, ki je 1972. — torej še v dobi vodstva prof. Peterlina! — nekorektno odtegnila svoje že najavljene predavatelje. Kaj pravite k temu očitku?

P.: To so že stare stvari in tudi očitki, da se zapiramo, so stari in zguljeni. Vsako leto jih kritiki radi pogrevajo, ker jih pač ni treba dokazovati. Glede pluralizma pa lahko rečem, da smo mi tisti, ki ga pogrešamo in ga nismo deležni kljub temu, da ga že dolgo zahtevamo ne samo zase, tudi za druge. Mislim, da očitek leti nazaj, odkoder prihaja: tja, kjer se mu že 40 let rogajo.

M.: Kolikor nam je znano, so omenjeni trije predavatelji — Vidmar, Grafenauer in Južnič — na predvečer z brzojavko odpovedali svoj prihod. V *NOVEM LISTU* pa smo brali, da je Vidmar preklical svojo udeležbo že teden dni prej. Kako je bilo s tem?

P.: Tudi to ni nič novega in skrivnostnega. Res je Vidmar odpovedal svojo udeležbo 10 dni pred Drago, toda to ga ne opravičuje, saj ni mogoče v tednu dni improvizirati takega predavatelja. Ravnanje Grafenauerja in Južniča pa nas je prepričalo, da je nekdo pač hotel načrtno sabotirati naše študijske dneve ...

M.: Kako si razlagate dejstvo, da je najmanj naklonjeno Dragi, po možnosti celo strupeno razpoloženo do nje *DELO*, glasilo italijanske Ko-

Dr. Pavel Zablatnik (na levi) in škof Bellomi med somašenjem v parku Finžgarjevega doma med študijskimi dnevi
Draga 83

Prof. Martin Jevnikar govori o slovenskih revijah kot uvod v predstavitev nove revije Celovski zvon

munistične partije, ko pa je takšen odnos čisto v opreki z deklarirano uradno linijo Komunistične partije Italije, ki se celo izjavlja za politični pluralizem? Je to izraz provincializma v slovenski komunistični hiši? Ali temu botrujejo tudi osebni razlogi?

P.: Tržaško DELO že nekaj let redno spremlja Drago prav tako redno odklonilno in z draističnimi obsodbami na račun predavateljev in organizatorjev. DELO se pri tem in predvsem pri argumentih ne drži uradne linije KPI. Osrednje vodstvo KPI pač daje svojim krajevnim listom proste roke, da s svojim pisanjem ugotovi krajevnim potrebam. Pri tem bi bilo treba res pritrčiti tistim italijanskim partijcem, ki menijo, da je slovenska komponenta tržaške federacije provincialna in stalinistična pa tudi malo kulturna.

M.: DELO je na primer zapisalo: »Draga ... se je izkazala za zborovanje, ki lahko pluralizem reducira na ozke tirnice ostrega antikomunizma in zanikanja sedanje ureditve Jugoslavije ...«

P.: Od sedanjega sistema v Jugoslaviji so se italijanski komunisti večkrat distancirali (ne samo leta 1948) tako na idejnem kot tudi v prak-

Profesor dr. Ljubo Sirc iz Glasgova je v Dragi predaval na temo »Slovenija v osemdesetih letih.«

tičnem smislu. DELO si tega ne more privoščiti, pač pa radikalno obsoja nas, ker smo svobodni.

M.: Prav tako je isto DELO zapisalo: »Draga ne bo nikoli priznala, da na primer italijanski komunisti podpirajo boj Slovencev ...«

P.: V našem krogu — čeprav morda ne prav v Dragi — smo večkrat ugotovili, da imajo načelno pozitivno stališče do manjšinske problematike skoro izključno levičarji. To pa pomeni bolj malo, če pomislimo, da je KPI — kljub svoji moči in številčnosti — v praksi dosegla malo ali nič v korist naše manjšine. Tudi komunistični režimi so, navsezadnje, dokazali, da niso sposobni rešiti manjšinskega vprašanja ...

M.: Zvedeli smo, da je Društvo slovenskih izobražencev dobilo od publicista Bojana Štiha pismo, ki se je istočasno — z ne najkorektnejšo gesto — pojavilo tudi v PRIMORSKEM DNEVNIKU. Iz uredniške spremne besede v PRIMORSKEM DNEVNIKU je utegnil bralec sklepati,

Profesor dr. Janez Vodopivec iz Rima je v nedeljo zjutraj govoril o II. vatikanskem koncilu. Naslov njegovega predavanja je bil »Kvas novega krščanstva.«

da je bil Bojan Štih povabljen v Drago kot predavatelj. Je bil res?

P.: Ne drži. Bojan Štih je bil povabljen v Drago natanko tako kot 150 drugih slovenskih kulturnikov iz matice, kot udeleženec in morebitni diskutant.

M.: Bojan Štih je nekako zapisal, da Draga ne bo mogla v polnem spolnjevati svojega poslanstva, dokler se na njej ne bo odražal celotni slovenski politični spektrum, vključno — ali začeniši? — z matičnimi komunisti. Kaj pravite?

P.: Ne vem, če bi to bilo koristno, kvečjemu bolj dražljivo. Diskusija in dialog zahtevata vendar neko skupno osnovo, ki je v tem trenutku ne vidimo. Zamisel o vseslovenskem intelektualnem parlamentu, o katerem piše Bojan Štih, se nam ne zdi uresničljiva, ker režim v Sloveniji bi na to nikakor ne pristal. Poleg tega bi pomenila tudi vračanje v neko slogaštvo, ki je že zunanaj našega časa in prostora, čeprav bi morda v tem trenutku prišel prav sedanji oblasti, ko si

Šole so odprle svoja vrata

Počitnice so za nami in po cestah je ob določeni uri zjutraj in opoldne zopet prijetni živ-žav šolarjev, od najmanjših do takih, ki si že prižigajo cigarete. Kot nas ob vsakih volitvah zanimajo volilni izidi, nas ob začetku šolskega leta zanimajo vpisi. Na splošno je demografski upad čutiti tudi med nami, med našo šolsko mladino.

Oglejmo si kar številke, ki so najbolj zgovorne.

Osnovne šole

Na Tržaškem se je vpisalo v osnovne šole 1178 otrok, 89 manj kot lani; na Goriškem pa 521 ali 33 manj kot lani. Tudi v vrtcih je opaziti osip, vendar ta ni dokončno zanesljiv, ker vrtci niso obvezni. Na žalost pa je nekaj šol na Tržaškem ostalo zaprtih.

Srednje šole

Na Tržaškem imamo sedem srednjih šol, ki pa v tem šolskem letu niso doživele številčnih premikov; vpisal se je celo en učenec več kot lani. Tako je v vseh sedmih srednjih šolah letos vpisanih 888 učencev. To velja za Tržaško. Na Goriškem je doživela manjši vpis le srednja šola Ivan Trinko, ki je letos sprejela 353 učencev.

Višje srednje šole v Trstu

Tudi te šole so ohranile v glavnem isto število učencev kot lansko leto:

Licej F. Prešeren	174 (+ 4)
Klasični oddelek	43 (— 9)
Trgovska Ž. Zois	242 (—19)
Oddelek geometrov	46 (+ 7)
Učiteljske A. Slomšek	90 (— 2)
Vzgojiteljska šola	30 (+ 2)
Poklicni zavod J. Stefan	186 (+20)
Skupaj	811 (— 5)

Višje šole v Gorici:

Klasični licej	48
Učiteljske	45
Vzgojiteljska	22
Trg. Ž. Zois	68
Trg. šola I. Cankar	107
Skupaj	290

V Gorici so obljubili tudi odprtje slovenske vzporednice na industrijskem zavodu Galilei, če bo dovolj učencev. Sporočilo je dospelo zelo pozno, ko so se učenci v glavnem že odločili za druge šole. Sedaj zahtevajo kot najnižje število 16 učencev, kar pa bo v danih okoliščinah težko doseči, ker bi to šlo na škodo drugih šol.

NUJNE REFORME

Pred šolo pa stoje še nove skrbi in novi načrti:

1. v nekaj letih bodo morali imeti vsi učitelji univerzitetno izobrazbo;
2. v načrtu so novi programi za osnovne šole;
3. reformirati je treba, in to takoj, zrelostne izpite;
4. končno je treba izpeljati reformo višje srednje šole, ki predvideva podaljšanje obvezne šole še za dve leti. Ostala tri leta pa bi se delila kar na 17 tipov. Prvi dve leti višje srednje šole, ki naj bi bila obvezna za vse (a o tem bo treba še razpravljati), bo 3/4 pouka skupnega in le 1/4 posebnega, ki bo dijaka usmerjal na poznejši študij: umetnost, jezike, zgodovino, književnosti; socialne vede; naravoslovje, matematika in tehnologija. Reforma bo morala upoštevati ne le kulturno, temveč tudi strokovno izobrazbo. Načrt reforme je bil že sprejet v poslanski zbornici, v senatu pa je bil tako popravljen, da mora ponovno v debato med poslance.

sama ne zna pomagati iz stiske ob zapletanju narodnostnega vprašanja. Ob spravljivejšem vzdušju bi pa morali v Dragi poslušati dolgočasno utemeljevanje sistema, ki prav zdaj kaže svoje hibe in posledice zavožene politike.

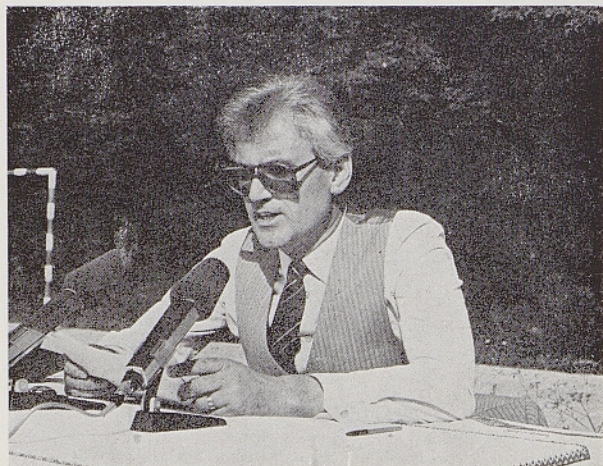
M.: Kako je z organizacijsko platjo Drage? Ali vam uspe kriti stroške zanjo, ko pa ste brez političnih mecenov?

P.: Še gre, čeprav ne brez težav in osebnih žrtev organizatorjev. Zlasti nam prav pride, če predavatelji lahko sami krijejo potne stroške.

M.: Baje je neka visoka slovenska kulturna osebnost (omenjena je v tem intervjuju) pred leti izjavila, da Drago plačuje ameriška CIA ...

P.: ... tudi to lahko prav pride režimu, ki si mora iskati nevarne nasprotnike.

M.: Gospod Pahor, hvala za razgovor. Že zdaj Vam želimo duhovno bogato in organizacijsko uspešno Drago 1984!

Ravnatelj slovenske gimnazije v Celovcu dr. Reginald Vospersnik je v nedeljo popoldne obravnaval temo »Na razvodu dveh kultur.«

Tisti, ki da vse, kar ima, bo živel

Jesenski vetrovi prinašajo v mesto glasove jeseni.

Z njimi prihaja v mesto sladka opojnost prvega mošta.

Zadnji sadovi zemlje naznanjajo počitek in spanje.

Prvi hlad in več teme.

Staro mineva, da se poraja novo.

Kot v naravi, tudi mi.

Po poletnem soncu znova začenjamo z delom.

Pred Bogom in svojo vestjo gradimo sebe kot kristjane in Slovence.

Naša misel je te dni še posebej pri naši mladini, da bi se navzela Cankarjevega duha:

— Kako je velik poklic človeka, ki ve, da ne živi zase, temveč za druge. In kako veliko je njegovo trpljenje. Čudno je in razumeti ne morem: žive tam ljudje, sami zase in za svojo družino, ne menijo se za nikogar, ne koristijo nikomur; lahko bi svet poginil in ne ganili bi z mezincem, da bi ga rešili, samo da ostane njih hiša ... Pa je še nekaj drugih, nekaj ljudi posebne sorte, čisto drugačnih, nespametnih ljudi. Ne delajo zase, ne žive zase, temveč hočejo na vsak način, vkljub sebi, svoji družini in vsemu svetu, živeti za druge ljudi; kakor Kristus, ki se je dal križati za druge.

Tisti, ki da vse, kar ima, bo živel.

Besede, ki so upanje Cerkve in naroda.

Tam, kjer jih poznajo in uresničujejo v svojem življenju, se rodi mir.

Ljubezen Boga, našega Očeta.

Skupnost Svetega Duha.

Tam se približa »božje kraljestvo«.

Gradi telo: Kristusovo.

Skupnost sester in bratov, vere in jezika.

Prihodnost.

Potrebujemo samo nekaj dobre volje.

Kot prvi kristjani, ki so:

— bili stanovitni v nauku apostolov,

— zvesti v molitvi,

— zbrani pri lomljenju kruha,

— kjer jim je bilo vse skupno, tako da ... ni bilo nobenega ubogega med njimi.

Vedno znova so pred nami vrednote: verske in narodne. Odgovornost zanje tudi.

Mlad človek pred televizijo je zgubljen. Njegova hrana so podobe. Ne bere več, ne misli več. Pusti se voditi in postane, neopazno, samo eden med mnogimi.

Nekontrolirana spolnost, denar, ki je danes z največjo lahkoto na razpolago mlademu, upijanja in ubija iniciativo.

Mamila, ki se ponujajo kot vreden nadomestek vrednotam in beg pred dolgočasjem, so mladim smrtne pasti.

Zanje, za nas same, ko začenjamo:

Pridi,

Gospodov Duh,

Duh modrosti in razumnosti,

Duh svéta in moči,

Duh vednosti in pobožnosti.

Pridi,

Duh življenja,

naj puščava postane cvetoč vrt.

MILAN

Anton Kufolo

In večno šumi Nadiža

Dnevnik beneškoslovenskega duhovnika

22

6. maja 1945

POVRNILI SO SE

Povrnili so se v velikem spremstvu ozopovcev trgovci iz Podbonesca, katere so bili odpeljali slovenski partizani. Povratek so slavili v Podbonescu z buteljkami in z zabavljanjem nad slovenskimi partizani. O teh ni več ne duha ne sluha.

»COMITATO DI LIBERAZIONE«

Vsa uprava je prešla v roke ozopovcev. Sestavili so tudi za našo občino »Comitato di liberazione« z ljudmi, ki večinoma niso nič storili za »liberazione«. Vsi člani so bivši fašisti ali lažni partizani, le dva poštena in zavedna moža so morali vključiti.

11. maja 1945

»SINDACO«

Vsi hišni gospodarji, ki niso bili fašisti, so bili pozvani na občino, da izberejo začasnega župana in občinski odbor. Izbran je bil za župana zelo zaveden hribovec, in tudi v odbor sta prišla dva zavedna moža. Ozopovci niso zadovoljni z novoizvoljenimi.

Kufolov nečak Anton,
ki živi na Kufolovem domu v Plešiščih

15. maja 1945

KAJ SMO DOČAKALI!

Mi, ki smo se borili, trpeli, bili preganjani, lačni in vedno v strahu, si ne upamo na dan drugače kot s povešenimi glavami. Tisti pa, ki so nas izdajali, ovajali, preganjali, sodelovali s sovražniki in ki bi morali sedaj dati račun in nositi posledice, se javno šopirijo, bahajo kot zmagovalci, se nam smejejo in nam žugajo.

Zavezniki so zasedli vse naše vasice po dolini. Poskusili smo se jim pritožiti, a nas tudi oni zaničujejo! Zanje smo delali, trpeli, jim pomagali, jih reševali itd. Sedaj ... smo plačani!

Angleži nas zapuščajo in se selijo v Avstrijo, na njih mesta prihajajo Amerikanci.

BATALJONI

Ozopovci so namestili svoje bataljone po vseh naših središčih. Ustanavljajo vedno nove in spravljajo vanje vso mladino od 15. leta naprej. Amerikanci se ne zmenijo zanje, oni pa jedo, pijejo in plešejo veseli podnevi in ponoči.

IZ DACHAU

pa nam prihajajo vedno žalostne novice, da so umrli naši fantje, ki so bili peljani gor po zaslugi onih, ki sedaj zmagovito plešejo. Komandant badoljevcev se je čutil tako močnega, da je poslal našemu duhovniku ukaz, da mora zopet učiti nauk in pridigati italijanski. Seveda je duhovnik zavrnil ta fašistovski ukaz — kakor zna le on.

26. junija 1945

RAZOROŽENI

Hvala Bogu, da so se tudi Amerikanci naveličali badoljevcev, njih plesanja in njih tatvin. Marsikateri je obogatel v dnevih nemške prodaje, drugi so si naropali dragocenosti in še oboženi so, da se jim ni treba bati. Sedaj pa so jih Amerikanci razpustili in poslali domov. Orožje pa so poskrili — in vedno skrivajo ogromne količine orožja, ki so ga zaplenili Nemcem.

O Kaližu ni več ne duha ne sluha. Domačini ga niso mogli najti v nobeni čedajski in videnski bolnišnici. Pravijo, da so ga peljali v notranjost Italije — v resnici pa morda na ... pokopališče.

12. julija 1945

IZJAVA GLEDE UPORABE JEZIKOV

Minister Parri, predsednik, je izdal sledečo izjavo glede uporabe neitalijanskih jezikov v zasebnem in javnem občevarju, v odnosih do oblasti, v cerkvi itd. Italijanska vlada spoznava, da mora demokratični duh dati posebna zagotovila podanikom drugih jezikov.

Zagotovljena je prosta raba drugih jezikov ne le v zasebnem občevarju ampak tudi v gospodarskih zadevah, na javnih shodih, v verskem življenju, v tisku in v občevarju s političnimi, upravnimi in pravosodnimi oblastmi.

V krajih, kjer so drugorodni podaniki v večini ali vsaj v precejšnjem številu, bo zajamčen pouk v javnih šolah v materinem jeziku itd.

Tako vladna izjava v Rimu. Ob Nadiži pa je niso slišali, češ, ta izjava ne velja za beneške Slovence, ker so oni že 80 let pod Italijo. Vsi so se rodili pod Italijo in zato niso več Slovenci ampak Italijani.

22. julija 1945

† PRE TITA KRUDER

V Smardeči pri Tarčetu je umrl 82-letni duhovnik Janez Krstnik Kruder. Služboval je v Oblici, Prosniku, Bardu in 30 let v Roncu. Izmučen in bolan je preživel zadnjih 10 let na rojstnem domu. V njegovih otroških letih so v Smardeči govorili po vseh hišah le slovensko — sedaj pa govorijo le še 80-letniki. Pokojni je bil zaveden in bojevit slovenski duhovnik in zato neusmiljeno preganjan.

V času prve svetovne vojne je bil konfiniran v nekem zavodu v Firencah in po vojni je bil pol leta zaprt v političnem zaporu Stra pri Benetkah... Nikolaj mu niso povedali, zakaj. Sodna razprava proti njemu se ni vršila, ker je bil rešen na intervencijo škofa Alojzija Pelizza, tedaj škofa v Padovi, beneškega Slovenca.

V prvi svetovni vojni so bili konfinirani, poleg pokojnega Kruderja, še sledeči beneški duhovniki: Klinjon Alojzij, Šaligoj Jožef, Lovo Jakob, Černota Anton, Gujon Janez — samo, ker so se branili uvesti italijanščino v cerkvi. Černota Anton in Lovo Jakob sta umrla v konfinaciji, ker so jima storili mnogo trpeti.

Pokojnega Kruderja je potrla leta 1933 nasilje fašistov, ki so s silo izgnali slovenski jezik iz cerkve.

»IL TRICOLORE«

Naši fašisti se ne morejo pomiriti: radi bi udrihali po nas kakor v letih 1933-34, a tega ne morejo legalno, ker je policija v zavezniških rokah.

Boli jih, ker je naše ljudstvo v letih 1943-44 pokazalo, da je — ako je svobodno — tudi zavedno in celo navdušeno za slovenski jezik in slovenski narod. Kljub temu, da smo se po tej vojni vrnili v stare razmere in so zopet prišli na po-

vršje koristolovci fašisti, je ostalo še veliko število ne le zavednih, ampak tudi pogumnih Benečanov, ki si upajo tudi v svojo škodo očitno pričati svojo zavednost. Te zavedne Slovence hočejo zatreti, zlasti nekatere slovenske duhovnike.

S tem namenom so začeli izdajati ilegalni podtalni tednik »Il Tricolore« v katerem ovajajo zavedne slovenske družine in slovenske duhovnike z neverjetnimi klevetami: češ da so in delujejo proti Italiji, da so v zvezi s Titom, da so komunisti tudi slovenski duhovniki, da prodajajo Benečijo Jugoslaviji, da so še v zvezi s slovenskimi partizani itd.

Listič se izdaja kot glasilo »Italijanskih patriotov« od »Battaglione Erbezzo« v Sv. Lenartu, v resnici pa vemo, da je glasilo prenapetih šovinistov, bivših fašistov, republikancev, nemških simpatizerjev itd. iz Čedad, Sv. Lenarta, Špetra itd. in da se okrog njega zbirajo in ga financirajo mladi občinski tajniki, uradniki učiteljice in kak laški duhovnik, ki so prišli do dobrega korita po zaslugi ozopovcev, in se boje, da bi Benečija prišla pod Jugoslavijo, oni pa ob službo. Pravijo, da izdajajo ta listič z vednostjo videnske kvesture. Gotovo pa je, da je šla znana oseba vprašat zavezniškega guvernerja v Čedad, če bi mogli legalno izdajati ta list. Guverner je svetoval, da je bolje, če ga izdajajo ilegalno.

5. septembra 1945

POLITIČNI UMOR V SV. LENARTU

»Tricolore« nesramno blati zavedne Slovence in duhovnike in hujska ljudi in oblasti proti njim. Napadov na Slovence in preiskovanja ni ne konca ne kraja. Položaj je silno napet in sovraštvo med družinami raste od dneva do dneva. Več Slovencev ni moglo vzdržati in ker so se zbal za življenje, so zbežali v Jugoslavijo.

Kakor strela s jasnega se je razširila vest, da je bil v Skrutovem pri Sv. Lenartu v ponedeljek zvečer ustreljen župan Sv. Lenarta, dr. Penasa, lekarnar v Skrutovem. Ustreljena je bila tudi njegova gospa in oba sta umrla med prevozom v Čedad. Dr. Penasa je bil doma iz Trsta, in ravno zato, ker je sovražil Slovence in jih kot župan očitno zapostavljal, so ga bili ozopovci izvolili za župana, četudi se je izdajal za socialistista. Neznano je, kdo ga je ustrelil, ker je imel veliko osebnih sovražnikov, posebno med tukajšnjimi lovci, katere je na vse načine nadlegoval kot predsednik združenja lovcev.

Ta umor je dobrodošel trikoloristom, ki so ga izrabili za udrihanje po Slovincih. Strašne dneve so prestale nekatere družine v Podutanski dolini. S strojnico in bombami so streljali za ubogimi ljudmi, topli so jih, da so morali zbežati v gozd.

Tudi s šentlenarškim župnikom so zelo surovo ravnali, češ da ni šel zvonit, takoj ko je zvedel, da je Penasa umrl. Pogreb v Čedadu so izrabili, da so prišli tja vsi nasprotniki Slovencev iz čedajskega okraja in uprizorili protislovensko de-

monstracijo. Dr. Penaso so proglasili za narodnega mučenika. Po vseh vaseh je lov na zavedne Slovence in »Tricolore« ima veliko gradiva za hujskanje!

VIDENSKI PREFEKT V ŠPETRU

V Benečiji so reči že tako napete, da je videnski prefekt, demokristjan dr. Agostino Candelini, smatral za potrebno, sklicati v Špeter vse župane, občinske tajnike, predsednike »Comitati di liberazione«, zastopnike slovenskih in laških partizanov in vplivnejše osebnosti Benečije. To se je zgodilo že 15. avgusta 1945. Na zborovanje je prišel tudi sam prefekt. Prvi je spregovoril dr. Penasa, župan iz Sv. Lenarta. V pozdravnem govoru je ta drzni tujec odločno napadel Slovence in poudarjal, da Slovenci kot taki nimajo pravice obstoja v Benečiji, ki je ... najbolj patriotični del Italije. Po govoru dr. Penase ni bilo ploskanja ne odobravanja, njegov govor je napravil na vse mučen vtis. Oglasili so se nato nekateri župani in zastopniki slovenskih partizanov. Vsi so poudarjali, da nosi odgovornost za napetost, ki vlada v Benečiji, »Tricolore« in osebe, ki ga izdajajo.

Končno je govoril prefekt zelo lepo, objektivno in pomirjevalno. Priporočil je **strpnost in ljubezen do Slovencev, ki imajo svoje pravice na tej zemlji**. Ponovno je povabil podtalne izdajatelje »Tricolore«, naj ukinejo izdajo, češ da se ni častno skrivati za podtalni listič, oblečen v trikoloro, v časih, ko vsi pošteni ljudje lahko javno

izdajajo kakršenkoli list. Navzoči so prefektu ploskali, le Penasa in nekateri drugi so ostali mutasti.

POMOČ IZ SLOVENIJE

Zavednim ljudem iz Podutanske doline nočejo dajati niti krušnih kart. Dne 2. septembra so pridrveli v Skrutovo kamioni z belo moko za Slovence; prišli so iz Slovenije. Trikoloristi so bili razkačeni in so streljali za kamioni. Drugi dan je bilo po zidovih vse polno sramotilnih lepakov proti zavednim Slovencem in tudi proti podutanskemu župniku.

»Tricolore« je le malo razširjen po Nadiški dolini. Ker ga ne marajo — zato je vse mirno —, ga trosijo v Podutanski dolini, v Čedadu, Vidnu in po Furlaniji. Javno mnenje hujskajo proti Slovencem.

December 1945

KORITARJI

Ozopovci in trikoloristi izrabljajo lahkovernost videnskih uradnih krogov v svojo korist. Nič ne delajo in imajo denarja, da se vedno vozijo in pijejo ko krave. Odkod denar? Preko »Tricolore« držijo alarmirane vladne zastopnike, češ da po Benečiji hodijo ponoči oboroženi »titini«, da se zavedni Slovenci zbirajo ponoči, da zbirajo podpise za Jugoslavijo itd. Ponoči trosijo trikoloristi po cestah in vaseh letake proti Italiji v slovenskem jeziku, letaki poveličujejo Tita in Jugo-

pod črto - pod črto

JEZIK Z ONSTRAN MEJE

Piccolo je 13. oktobra znova zablestel s svojo neinformiranostjo in nenaklonjenostjo do Slovencev, pa čeprav zadnje čase hoče kazati do nas nekako simpatijo, ko večkrat — čeprav z zamudo — prinaša vesti iz našega življenja. Na ta dan je Piccolo poročal o pastoralnem obisku škofa Bellomija v Miljah. Dan prej je bil popolnoma zamolčal, da je bil Bellomi govoril v slovensčini, ob srečanju z občinskim svetom, ko je odgovoril na slovenski pozdrav svetovalca Kiljana Ferluge. Potem je dogodek le zabeležil, toda z nesrečno zastavljeno frazo: »V splošno presenečenje je škof, po italijanskem posegu, spregovoril tudi nekaj minut v slovensčini, kar tako, brez pripravljenega teksta, in je pri tem dokazal nesluteno obvladanje jezika z onstran meje«. Tako kronist Piccola, mi pa bi pribili, da ni nič presenetljivega, če škof spregovori v jeziku svojih vernikov, sicer pa je to storil že nešteto krat, če nas spomin ne vara tudi že ob

svoji posvetitvi v rodni Veroni in je tako bilo prav in lepo. Do sem sega pač kronistovo nepoznanje dogajanja v tržaški cerkvi in na tržaški škofiji. Nedopustno pa se nam zdi, da Piccolo piše o slovensčini kot o tujem jeziku, oziroma o jeziku z onstran meje.

»NAŠI«, »VAŠI« IN

»TISTI OD KATOLIŠKEGA GLASA«

... Svoja dela so brali najprej naši iz Italije, Ivanka Hergold, Marko Kravos in Filibert Benedetič ... Ivanka in Marko sta pogosto med nami, bolj redek gost je direktor slovenskega radia v Trstu, Filibert Benedetič. Med počitnicami sem vse obiskal v Trstu in predlagal, da bi ustanovili podružnico slovenskih pisateljev na Tržaškem. Zlasti Filibert in predstavnik Slov. kulturnogospodarske zveze sta me prepričevala, da za zdaj to ni mogoče, ker se pisatelji okoli Katoliškega glasa ne bodo hoteli družiti z njimi, oziroma da nekateri ne bodo hoteli sodelovati s Pahorjem ali Re-

bulo ali obratno ... niti sam ne vem točno. Postalno je jasno, da so politično tako vsak na svojem bregu, da zaenkrat ni mogoče organizirati podružnice. Podobno je na Koroškem. Pa bi bili pisateljski podružnici nekaj koristnega. Pred pragom bi pustili svoje ideološke razlike in se obnašali kot pisatelji, imeli skupne literarne večere, saj gre nazadnje vsem za slovensko besedo in literaturo. Prekletstvo je to, da smo povsod tako skregani med sabo, da drug drugega izključujemo. Za zdaj bomo pač povečali le število članov v zamejstvu. Saj ni normalno, da niso naši člani Filibert Benedetič, Jože Tavčar, Zora Tavčar, Ace Mermolja, Marij Čuk in drugi ...

(Tone Partljič v Naših razgledih, št. 18, str. 521)

No, iz Partljičevega pisanja veje morda nekaj zdrave naivnosti in nepoznanja stvari. Zato pa je toliko bolj jasna resnica, zakaj v Trstu ni mogoče u-

slavijo, po zidovih prišejo »Živjo Tito« itd. Vse to, da bi potrdili svoje klevete in potrebo, da oboženi patroljirajo po vaseh in tako pridejo do denarja.

»NOSTRO TRICOLORE«

La voce della Libertà —
esce quando può e quando vuole

Presenetil je javnost in ustrašil trikoloriste drugi podtalni listič, ki gre po nevidni pošti od hiše do hiše. Pride ti po pošti, najdeš ga na oknu, na hišnem pragu, v hlevu. Kdo ga je prinesel? Kdo ga izdaja? Trikoloristi so zbesneli in se klattijo po vaseh podnevi in ponoči, da bi mu prišli na sled. Tudi vse policije, zavezniške in italijanske, stikajo za »Nostro tricolore«. Ta nezaželena »kukavica« je tako lepo urejena, da jo moraš hlastno prebrati od prve do zadnje besede. Zastopa in zagovarja pravice Slovencev, pobija obrekovanja »Tricolore« in razkrinkava osebe okoli njega.

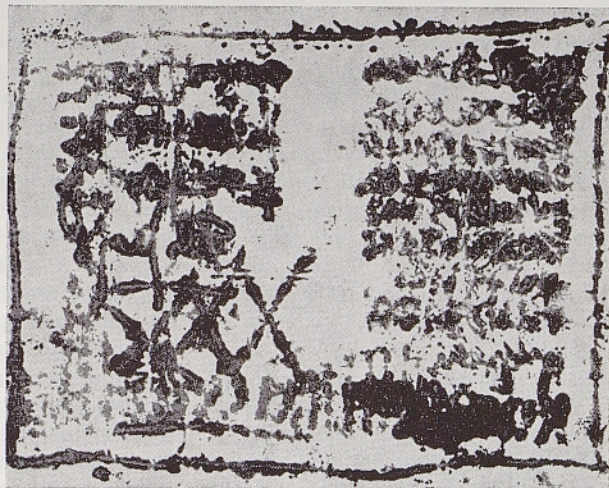
Pravi, da se le s hudičem lahko prežene hudič in s podtalnim listom podtalni list.

Zaveda se nevarnosti, ampak obljublja, da ne bo jenjal, dokler ne bo jenjal »Tricolore«. Marsikateri trikolorist je bil z dokumenti tako razkrinkan in osramočen, da se boji posledic in išče službe po Furlaniji ali se pripravlja na izselitev v tujino. Trikoloristi so mislili, da delajo varno v temi — po tem »Nostro tricolore« jih pa vsi poznajo in vejo, kako so se izkazovali kot fašisti,

kot špijoni Nemcev, kot izkoriščevalci patriotizma, kot tatje in »kamoristi«.

Hvala Bogu, da se še najdejo pogumni in pošteni ljudje, ki riskirajo v tako nevarno borbo iz ljubezni do domovine v obrambo napadenih domoljubov!

(Se nadaljuje)

EDI ŽERJAL

Slikar Edi Žerjal, ki se vedno bolj uveljavlja kot grafik in tudi kot opremljevalec knjig, bo v začetku prihodnjega leta razstavljal v goriški galeriji »La bottega«. Njegove monotipe in najnovejše grafike bo v katalogu predstavila umetnostna zgodovinarica prof. Verena Koršič.

pod črto - pod črto

stanoviti podružnice slovenskih pisateljev. Tonetu Partljiču sta to povedala Benedetič in predstavnik kulturno-gospodarske zveze.

SPODRSLJAJ

Turinski dnevnik LA STAMPA je 8. septembra intervjuval goriškega nadškofa Bommarca in župana Scarana o problemih goriškega mesta. Brali smo izjave in odgovore in ostali brez sape, kot da so se z zaprto mejo zdaj povešile tudi veke in zamašila ušesa dveh med najvidnejšimi občani mesta Gorice. Ali je mogoče, da sta škof in župan na en mah izgubila razsodnost, smo se vprašali? Vedno smo mislili, da ljudje, ki prihajajo iz notranjosti Italije, niso obremenjeni in zastrupljeni z nacionalizmom in da vidijo probleme, kjer dejansko so, ne pa da brskajo po zgodovini ali pa da gledajo skozi okno in izgublajo živce ob izzivalnosti nekega napisa. Prav tako smo upravičeno domnevali, da je čas prinesel nekaj pre-

udarnosti tudi v vodstvo večinske stranke v Gorici. Zdaj pa ugotavljamo, da je vse skupaj le fasada, ki prav pride ob rokovanju na sprejemih.

Škof Bommarco se je v svojih odgovorih glede življenjskih vprašanj goriškega mesta ustavil pri puhlih problemih, najhuje pa mu je bilo pri srcu ob ugotovitvi, da je Gorica ostala po vojni brez svojega zaledja, da je meja razbila neko skupnost in da je Osimski sporazum to zapečatil. Ali ni mogel za trenutek tudi pomisliti, da sta pravzaprav Soška in Vipavska dolina izgubili svoj naravni, gospodarski, kulturni in zgodovinski center? Povsem mimo so šla vprašanja, s katerimi se mora ubadati slovenska manjšina, ali na primer eksistenčna vprašanja mladih in ostarelih, brezizhodnost gospodarske zagate in socialne krize.

Ne moremo drugega, kot da obžalujemo, da je goriški nadškof s tako težkim spodrslijajem začel svoje pastirovanje, spodrslijajem, ki gotovo ne bo

prispeval k njegovim dobrim odnosom s slovenskimi verniki goriške nadškofije.

KO BI BIL MITTERRAND SLOVENEK ...

Pred kakšnim tednom se je predsednik francoske republike socialist Mitterrand spraševal, ali Francija — 60-milijonska Francija! — ne bo zgubila svoje duhovne identitete spričo dejstva, da je njena mlada generacija »brez spomina«. In tako je ukazal prosvetnemu ministru, naj nanovo programira pouk zgodovine v francoskih šolah, seveda v poudarjenem domoljubnem ključu.

Si predstavljate, kaj bi šele rekel Mitterrand, ko bi bil danes predsednik SR Slovenije — poldrugemilijonske Slovenije — ob novi unitaristični ofenzivi z juga, ki ogroža ne samo slovensko kulturo, ampak tudi slovenski zemljevid?

Astronom F. Dominko 80-letnik

Konec julija je ugledni slovenski astronom Fran Dominko praznoval 80-letnico rojstva. Toliko let je namreč minilo, odkar se je v Vodnjanu rodil očetu sodniku Franu in materi Katerini Bregato. Osnovno in srednje šolanje je opravil v Komnu in Gorici, univerzo pa v Bologni. Tam je dve leti bil asistent, nato pa se je iz nasprotovanja fašizmu izselil v Jugoslavijo. Še prej se je poročil z Vero Primožič. V Beogradu je bil observator, asistent na univerzi in gimnazijski predavatelj. Med vojno se je pridružil partizanom. Po vojni se je preselil v Ljubljano, na njeni univerzi je predaval astronomske predmete do upokojitve. Neminljive zasluge si je pridobil z ustanovitvijo astronomsko-geofizikalnega observatorija na Golovcu v Ljubljani. Bil pa je in je še vedno velik popularizator astronomije. To njegovo poljudnoznanstveno delovanje je med drugim rodilo knjigo Pogled v vesolje (1957) in urejevanje Zbornika za zgodovino naravoslovja in tehnike v več zvezkih.

Skopi podatki, ki sem jih tu navedel, so le blede senca tega, kar živi, dragi in temperamentni profesor Dominko dejansko je. Kdor je imel srečo, da ga je slišal predavati, ne bo zlahka pozabil njegovega nalezljivega navdušenja za znanost in za širjenje znanosti; kako zna z že igralsko žilico vzpostaviti med predavateljem in občinstvom oni nevidni fluid, brez katerega je vsaka strokovnost puščoba. Kdor pa je, kot jaz, še srečnejši in profesorja Dominika tudi osebno pozna, se ne more načuditi njegovemu enciklopedičnemu znanju, ki sega od astronomije do književnosti, od politike do verskih vprašanj; mora ceniti njegovo ljubezen do slovenstva, te danes za mnoge zastarele kategorije. Profesor Dominko se kot kak dvajsetletnik navdušuje za vse lepo in pristno, se za vse zanima, daleč je od tega, da bi se, kot je navada prenekaterih starejših ljudi, kakorkoli omejeval. Pogovor z njim je visok intelektualni užitek, v katerem te sobesednik prav po sokratovsko, sicer pa brez sle-

herne zlobe, zbada, spodbuja in izziva; nikoli in nikdar ni to salonski pogovor zaradi lepšega. Skratka: lik intelektualca, biološki fenomen, obenem pa srčno dober človek.

Resnici na ljubo pa je tu treba nekaj pripomniti. Profesor Dominko bi ne bil to, kar je, brez blage in pametne, občutljive in potrpežljive gospe Vere. Zato so vse njegove zasluge tudi njene.

Naj zaključim ta zapis z željo, da bi profesor Dominko še dolgo let med nami predaval, diskutiral, kritiziral in budil zaspance. Na še mnoga leta!

Drago Bajc

AVGUST ČERNIGOJ — 85-letnik

Starosta slovenskih slikarjev Avgust Černigoj je 24. avgusta praznoval 85. rojstni dan. Rodil se je v Trstu pri Sv. Ani leta 1898. Bil je vse življenje iskalec in eksperimentator, veliko zaslug pa ima tudi kot pedagog, saj je vzgojil več rodov mlajših slikarjev.

SEMINAR ZCPZ

Letošnji seminar za pevce in pevodje je Zveza cerkvenih pevskih zborov na Tržaškem priredila v Meranu na Južnem Tirolskem. Seminarja se je udeležilo 65 članov, trajal pa je od 14. do 20. avgusta.

† MIRKO MAZORA

V 70. letu starosti je v Gorici umrl duhovnik Mirko Mazora. Doma je bil iz Breginja. Kot pesnik se je oglašal v koledarju GMD, Mladiki, Pastirčku in drugod.

Simpozij o Trinku v Rimu

Ob 120-letnici rojstva Ivana Trinka sta Slovenska teološka akademija in Papeški slovenski zavod v Rimu priredila v tednu od 6. do 10. septembra Trinkov simpozij, na katerem so ugledni znanstveniki in kulturni delavci osvetlili Trinkovo osebnost in delo. Vsi so bili soglasni o Trinkovem pomenu

za slovensko Benečijo in o njegovem vsestranskem delu, ki bi zaslužilo večje ovrednotenje. Trinko se je namreč že pred prvo svetovno vojno in pred uresničitvijo slovenske državnosti odločil za slovenski knjižni jezik in s tem trajno povezal svojo rodno deželo s Slovenijo.

Trinkov simpozij v Rimu: predava prof. Viljem Černo, na njegovi desni zlatomašnik msgr. Valentin Birtič

O Trinkovi poeziji govori prof. Tomaž Pavšič. Ob njem sta župnik Emil Cenčič iz Gorenjega Tarbija in prof. Černo

LOJZE BERCE

Po skoraj 35 letih urejevanja se je dr. Lojze Berce poslovil od svojih bralcev v tržaškem tedniku *Gospodarstvo*. Odslej bo list izhajal brez njegovega podpisa. Čeprav živahen in mladosten se namreč dr. Berce že bliža 85. letu. Želimo mu krepkega zdravja in zaslužnega počitka!

† Msgr. ANTON RUTAR

V 97. letu starosti je v Gorici umrl starosta primorskih duhovnikov msgr. Anton Rutar, doma iz Drežnice. Bil je vodilna duhovniška osebnost na Goriškem med obema vojnama, delal je na duhovnem in kulturnem polju pa tudi na drugih področjih javnega življenja. Bil je tesen sodelavec Virgila Ščeka, Besednjaka, Bitežnika, Bednarika in drugih goriških osebnosti.

SPOMENIK IVANU PREGLJU

V nedeljo, 25. septembra, so na Mostu na Soči odkrili spomenik pisatelju Ivanu Preglju ob stoletnici njegovega rojstva. Spomenik je odkril starosta primorskih pisateljev Danilo Lokar, med kulturnim sporedom pa je spregovoril pisatelj Saša Vuga. Ob stoletnici je bil tako končno prelomljen molk, na katerega je bil obsojen veliki slovenski pisatelj vso povojno dobo.

VESELA POMLAD

Mladinski pevski zbor z Opčin je že pred začetkom prave sezone nastopil že dvakrat: najprej v župni cerkvi v Bazovici, kjer je nastopil s koncertom v počastitev padlih bazoviških junakov, nato pa še kot gost na reviji italijanskega združenja *Pueri cantores* v cerkvi Marije Velike v Trstu.

† VALENTIN PREŠEREN

V Ukvah v Kanalski dolini je v soboto, 24. septembra umrl v 95. letu starosti domačin Valentin Prešeren. Bil je podjeten gospodar in zaveden Slovec, za kar mu je stranka Slovenske skupnosti na svojem prvem deželnem kongresu leta 1975 podelila zlato odličje.

NAGRADA MILKI HARTMAN

Avstrijski predsednik Kirchschräger je pred kratkim podelil naziv profesorja koroški pesnici Milki Hartman. Priznanje so ji podelili na ministrstvu za pouk in umetnost na Dunaju.

PRIMORSKI DNEVI NA KOROŠKEM

V tednu od 9. do 16. oktobra so se na raznih krajih na Koroškem odvijali primorski kulturni dnevi, ki jih prireja Krščanska kulturna zveza v sodelovanju z goriško ZSKP in tržaško SP. V teku tedna so nastopili zbor Mirko Filej, zbor Rečan in zbor Vesela pomlad z ansambлом Zvezde. Igralska skupina iz Štandreja je nastopila z Mollerovo komedijo *Namišljeni bolnik*. Pripravili so tudi razstavo primorskega tiska, literarni večer in okroglo mizo o samostojnem političnem nastopanju.

† SONJA GOMBAČ

V Avstraliji je na Veliki Šmaren umrla Sonja Gombač por. Hribar. Po rodu Tržačanka, je v prvih povojnih letih aktivno delovala na mladinskem in prosvetnem področju, med drugim tudi kot članica akademskega kluba *Jadran*. Kasneje sta se z možem Zvonetom Hribarjem, ki je bil tudi poznan v slovenskih krogih povojnega Trsta, preselila v Avstralijo in si tam ustvarila dom in družino. Sonja Gombač je bila med avstralskimi Slovenci priljubljena. V zadnjih letih se je z vnetostjo posvečala folklori. Na tem področju je ustvarila veliko lepega, in upati je, da ne bodo sadovi njenega dela izgubljeni. Pokojna Sonja Gombač je zapustila moža in štiri otroke.

LOVRO KASELJ — sedemdesetletnik

Koroški duhovnik Lovro Kaselj — do pred kratkim predsednik Krščanske kulturne zveze — je 7. avgusta praznoval 70. rojstni dan. Prijatelji iz Trsta mu iskreno čestitajo in želijo še na mnoga leta!

TRIJE ŽERJAVI

V Benečiji so letos slavili zlato mašo trije beneški duhovniki, ki so v svojem poklicu izgoreli za ljubljeni Benečijo. To so pesnik Zdravko Birtig, dolgoletni župnik v Dreki, Paskval Gujon, nadštirideset let župnik v Matajurju, in Angel Cracina, nekdanji župnik pri Sv. Lenartu in nato v Buji. Vsi trije so se v začetku septembra udeležili Trinkovega simpozija v Rimu in opravili skupno sv. mašo na grobu sv. Cirila. Pri avdienci na trgu sv. Petra je rektor Slovenika msgr. Jezernik vse tri zlatomašnike predstavil papežu Janezu Pavlu II.

VETRINJSKA TRAGEDIJA

Vračanje protikomunističnih oddelkov in beguncev iz Avstrije v Jugoslavijo maja 1945 in njihovi pokoli ostajajo tudi za Slovence nezacepljena rana in ne povsem pojasnjeno zgodovinsko dogajanje. Veliko pozornost je zato pritegnila razprava pranečaka ruskega pisatelja Tolstoja, zgodovinarja grofa Nikolaja Tolstoja v reviji *Encounter* pod naslovom *Celovška zarota* — vojni zločini in diplomatske tajnosti. Na podlagi zavezniških dokumentov je prišel do prepričanja, da je bil glavni krivec vračanja britanski konservativni politik Harold Macmillan, ki še živi.

Obširen povzetek razprave je v julijsko - avgustovski številki kanadske Slovenske države objavil Mirko Javornik. Buenosaireska Svobodna Slovenija pa že od poletja sem objavlja v nadaljevanjih celotni prevod Tolstojevega spisa.

Zanimivo je, da je še pred tem mesečnik *Tabor* v Argentini majsko - junjsko številko monografsko posvetil »žrtvam Jalte«, predvsem seveda slovenskim. Na 70 straneh je povezanih veliko prej raztresenih podatkov, objavljeni pa so tudi novi slovenski in pa tuji, arhivski dokumenti.

DEMOKRATSKA SREČANJA

To je naslov brošure v jezikih narodov Jugoslavije, ki poroča o skupini Srbov, Hrvatov, Slovencev in Muslimanov v emigraciji, ki na »demokratskih srečanjih« v Londonu razpravljajo o usodi Jugoslavije in postavljanju alternativ sedanji ureditvi. V koordinacijskem odboru je tudi Slovenec dr. Ljubo Sirc.

35 LET NAŠEGA TEDNIKA

Koroški slovenski NAŠ TEDNIK je sredi septembra na veliki ljudski prireditvi v Bilčovsu proslavil svojo petintridesetletnico. Praznika, ki se je odvijal ves popoldan pod velikim šotrom, se je udeležilo 1500 ljudi.

POPRAVEK

V prejšnji številki Mladike nam je tiskarski škrat pošteno zagodel. V pesniški prozi »Hvalnica nōči« pisatelja Alojza Rebule na str. 82 je popolnoma spremenil smisel celega odstavka. Pravilno se odstavek glasi takole:

»nekaj milo zanesljivega in celinsko nerodnega, z genijem drobnjarskega in z rožo zavisti v gumbnici.«

Imena naših krajev

PAVLE MERKŪ

KRIŽ

Sredi septembra 1368. je kuga, ki je tedaj razsajala po Trstu, pobrala nekega Andreja iz Križa; kanonik skladiščnik pri tržaški stolnici je v prvo knjigo voščениh darov zabeležil prejem dveh funtov voska za njegov pogreb in za drugega mrliča; besedilo, ki nas pri tem zapisu zanima, je **per mortem Andree de Cris.** (1)

V tržaškem okolišju sta dve vasi s tem imenom: Križ ob skrajnem zahodnem koncu tržaške občine in Križ med Sežano in Tomajem. Ljudsko ime obeh krajev se danes glasi **Križ**, kakor se je glasilo v poznem srednjem veku ime vsaj enega od teh dveh krajev. Iz katerega obeh Križev je bil rajni Andrej? To je nemogoče ugotoviti. Slovensko ime **Križ** se namreč v navedenem zapisu pojavi, kolikor vem, ediničrat v srednjem veku. Sicer so pisarji zabeležili ime obeh vasi le v latinščini: v pogodbi iz leta 1316 je sežanski Križ omenjen dvakrat v obliki **in Sancta Cruce**; (2) in tržaški Križ se pojavlja skozi 14. in 15. stoletje pogostoma, a vedno v obliki **de Sancta Cruce** in pozneje v italijanščini **1575 la villa de Santa Croce.** (3)

Danes nas ne zanima toliko ugotoviti, kateri obeh Križev je mišljen v prvi knjigi voščениh darov, temveč rajši, da je krajevno ime obeh vasi v latinskih in zato pozneje v italijanskih zapisih vedno opremljeno s pridevkom **Sancta/Santa**; v italijanščini imamo torej v uradni in neuradni rabi pisati **Santa Croce.**

Slovensko ime pa se glasi zgolj **Križ** brez svetniškega pridevka: za to ne govori le današnje ljudsko ime, temveč nam to potrjuje tudi edini srednjeveški zapis. Češčenje jeruzalemskega križa se je pri Slovencih in Furlanih razširilo pred češčenjem svetnikov in je morda prav zato različna raba upravičena. Pri hagiotoponimih (krajevnih imenih iz svetniških imen) pa je v slovenščini svetniški pridevek obvezen: tuj pridevek **sanctus** ali **sancta** se je v slovenskih ustih izmaličil in obrusil v **šent** (Šentilj - Sanctus Aegidius), **šem** (Šempeter - Sanctus Petrus), **šte** (Števerjan - Sanctus Florianus), **št** (Štjak - Sanctus Iacob) ali celo v sam **š** (Špeter - Sanctus Petrus).

Če je kdo na ti strani meje dodal kak svetniški prilastek, kjer ga iz zgodovinskih razlogov ne pričakujemo (Sveti Križ), ali če je na oni strani meje kdo svetniški prilastek črtal, kjer je zgodovinsko upravičen (Lucija itd.), gre v enaki meri za zgodovinsko potvorbo. V primeru našega Križa, kar je edina slovenska zgodovinsko upravičena oblika, pomeni Sveti Križ kalk (prevod) iz italijanščine; poleg tega pa gre še za ideološki poseg v krajevno ime, kakor pri hagiotoponimih onkraj meje. Eno in drugo mi je enako odurno: zelo cenim Madžare, ki spoštujejo zgodovinska krajevna imena in se ne igračkajo z njimi; na Madžarskem so krajevna imena s svetniškim pridevkom ostala nedotaknjena: **Szenterzsébet** (Sveta Elizabeta), **Szentgyörgy** (Sveti Jurij), **Szentistván** (Sveti Štefan itd.)

(1) Stolni arhiv sv. Justa.

(2) Angelo Marsich, *Regesto delle pergamene conservate nell'Archivio del Reverendissimo capitolo della Cattedrale di Trieste*, v: *Archeografo triestino*, 1877-1885.

(3) Attilio Tamaro, *Capitoli del Cinquecento triestino (1558-1600)*, v: *Archeografo triestino* 1944, str. 3-113.

staro in novo O NARAVI IN ČLOVEKU staro in

Znan je Einsteinov paradoks dvojčkov. Po njegovi relativnostni teoriji čas ni isti za vse: kdor se hitreje giblje, temu se čas počasneje izteka. Predstavljajmo si dvojčka, ki se poslovita: eden stopi v raketo, ki ga bo popeljala v vesoljstvo, drugi se ne zgane z Zemlje. Ko se je prvi vrnil, se je le malo postaral, drugi pa zelo.

Krčenje časa, pojav torej, ko čas med hitrim poletom mineva počasneje, je naše edino upanje, da bomo (seveda s primernim gorivom, ki ga je treba še izumiti) nekoč poleteli do bližnjih zvezd. Podvig bomo pa tudi plačali z opisanim umetnim razkorakom generacij, ko bo astronauta pričakal pravnuk, ki bo po videzu spominjal na brata ...

Da vse to ni golo fantaziranje, dokazuje poskus, izveden z izredno natančnimi atomskimi urami. Dve taki uri sta bili sinhronizirani, nato je ena poletela z letalom, druga ura pa

ostala na Zemlji. Ob ponovnem pristanku letala je ura, ki je letela, kazala zaostanek kakšne milijardinke sekunde. Tako malo zato, ker se letalo le giblje počasi, če ga primerjamo s hitrostjo svetlobe.

—o—

V evropskem središču za jedrske raziskave CERN v Ženevi so pred kakim mesecem eksperimentalno odkrili nov delec, ki so ga predhodno napovedali teoretiki. Gre za šibki bozon W (začetnica besede weak »šibek«). Poročilo je podpisalo nič manj kot 136 znanstvenikov (med njimi Goričan Rubbia), kar je najbrž rekordno število podpisnikov enega in istega članka.

Delci »svetlobe«, fotoni, posredujejo med recimo elektronoma elektromagnetno silo (to je silo, ki med drugim priklepa elektrone k jedru). Podobno novo odkriti delci, bozoni, posredujejo tkim. šibko jedrsko silo

(to je silo, ki omogoča radioaktivnost beta, ko nevtron razpade v proton in elektron).

Kot znano, so naravne sile štiri. Poleg omenjenih elektromagnetne in šibke jedrske sile je še močna jedrska sila, ki drži v jedru skupaj protone. Brez te sile bi se jedro zaradi elektromagnetne sile med pozitivnimi protoni moralo razleteti. Četrta sila v naravi je gravitacijska. Ta nam ne dovoli, da bi kot kakšni astronauti prosto lebdeli, ampak nas tišči k tlom.

V nekem globljem smislu so obstoječe sile pravzaprav tri. Fizikoma Salamu iz miramarskega centra in Weinbergu je namreč uspelo pojmovno zblížiti elektromagnetno in šibko jedrsko silo. To pa ne odvezuje znanstvenikov, da ne bi težili k še večjemu poenotenju, ko bo sila ena sama, javljala pa se bo na štiri različne načine.

Zora Tavčar: Veter v laseh

Tržaška pisateljica Zora Tavčar že vsa svoja tržaška leta polni tukajšnje revije z novelami in povestmi, prav tako prenaša njene najrazličnejše prispevke Radio Trsta A, da ne omenjamo njenega vzgojno-literarnega dela na šoli in v Slovenskem klubu. Vsa ta delavnost in razdajanje na vse strani jo je zavrlo, da je šele lani prišla do prve samostojne knjige, ki je izšla pod naslovom **Veter v laseh** v 132. zvezku častitljivih Slovenskih večernic celjske Mohorjeve družbe (1982).

V prvem delu **Stoji učilna zidana** (naslov po Stritarjevi pesmi) je opisala svoje razgibano šolanje do mature. Čeprav gre za otroška in mladostniška leta, ko se navadno še ne zgodi kaj življenjsko važnega, jih je pisateljica znala napolniti in oživiti s toliko doživetij in opazovanj, da nas potegne v naša lastna leta, da jih ponovno doživljamo, pred nas stopajo prizori iz šolskih let, saj so skoraj povsod več ali manj enaki, zdaj veseli in žalostni, zdaj trpki, zlasti če so bile tudi zunanje razmere težke.

Tavčarjeva je najprej ekspresionistično očrtala rojstno Loko pri Zidanem mostu, kjer je preživela otroška leta in dovršila osnovno šolo. Prikazala je svoje sošolce iz hribovskih vasi, ki so prihajali v šolo utrujeni, že vnaprej določeni, da bodo postali »krampači na progi ali vajenci ali dninarji«.

Učili sta dve sposobni učiteljici in dolgočasen učitelj. Pisateljica se je ustavila zlasti pri učiteljici Fanči, ki je bila razgledana in je živela za svoje učence, saj jih je obiskovala tudi doma. Otroke je znala pritegniti in jih naučiti: »Skratka, to, kar dandanes uvajajo po naših osnovnih in nižjih šolah (v Italiji) kot ne vem kakšno odkritje moderne metodike, pedagogike in psihologije, to so dobri stari učitelji iz svoje ljubezni do poklica in mladostne gorečnosti počelnjali že davno!... Draga gospodična Fanči, tvojemu zgledu se imam zahvaliti, da kljub temu še vedno skušam hoditi po tvojih stopinjah in slediti zgledu, ki si mi ga dajala tam v veliki kockasti šoli sredi jablan.«

Ker je pisateljica profesorica, zelo pazi na učitelje in profesorje, ki so jo poučevali v različnih šolah. Predstavlja jih telesno in duševno, predvsem pa njihov način poučevanja. Bili so dobri vzgojitelji, ki so znali razlagati in pritegniti dijake, da so se učili, in slabi, ki so kričali, grozili, enolično brali iz knjig in potem veliko zahtevali, ne da bi sami kaj dali.

Po osnovni šoli je odšla na klasično gimnazijo v Maribor, stanovala pri mojstru Lojzetu, ki jo je pripravil za sprejemni izpit in ji pomagal preko prvih težav. Tu se srečamo z galerijo profesorjev in sošolcev, predstavlja pa tudi mesto kot tako. V drugem razredu stanuje v Zavodu šolskih sester, kjer je vse lepo urejeno in usmerjeno v versko življenje, da se ji upira in zapiše, da »ni je boljše protiverske vzgoje kot takšno pretiravanje«. Oglašča se ji pesniška žilica, zanimajo jo prvi fantje, zato je v šoli polom. Preseli se k prof. Milanu Pertotu in tu pride prvič v primorsko dru-

žino, živahno, glasbeno usmerjeno, doživi izbruh druge svetovne vojne, in ko odpeljejo Pertota Nemci, se vrne domov. Sama odide v Ljubljano in se vpiše na poljansko gimnazijo, da dokonča drugi razred.

V jeseni 1942 jo bivši vladni svetnik Redl, ki je hodil na počitnice na grad v Loko, vpiše v peti gimnazijski razred na Dunaju. Stanovala je v nekakem mednarodnem dekliškem internatu. Težave so bile z nemščino, a jih je hitro premagala. Spoznala je Dunaj, nekaj nemških družin in se živela v živahno dunajsko življenje. Ko so zavezniki z bombami porušili šolo, se je spomladi drugega leta spet vrnila domov. V jeseni 1943 je odšla na nemško gimnazijo v Brežice, kjer so živeli kočevski Nemci, vpisali so jo spet v 5. razred, v šolo pa so hodili le do pomladi, ko so jih poslali kopat jarke v Krško. Tavčarjeva je pobegnila s sošolko peš domov in morala potem delati v vojaški kuhinji do konca vojne.

Po vojni se je vpisala na Partizansko gimnazijo v Ljubljani, »neke vrste pripravljalnico za vse tipe šol, kjer si se lahko vpisal v tečaj za katerikoli gimnazijski razred«. Tako je v nekaj mesecih odpravila vse manjkajoče razrede in se v začetku januarja vpisala v sedmo gimnazijo na Poljanah. In z maturo na tej gimnaziji je konec spominov.

Tudi povojna leta, ki so bila polna spreminjanja, pomanjkanja in iskanja, je Tavčarjeva napolnila z drobnimi in značilnimi prizori, z opisom tedanje šole, profesorjev in sošolcev, a tudi z opisi lastnega notranjega življenja. Profesorje označuje še izčrpnije kakor v prejšnjih šolah, sošolce spremlja tudi v poznejšem življenju. Že zgodaj polni zvezke s pesmimi in prozo, piše dnevnik, uči se klavirja, slikarstva, nastopa v igrah, skratka, njeno življenje je polno, mladostno razgibano, podaja pa ga odkrito, včasih se sama sebi malo nasmehe, v izbranem jeziku in s svežimi primerami. Čeprav gre za mladostne spomine, je knjiga prepredena s tehtnimi mislimi in spoznanji. Malo njenih vrstnikov je imelo v tako težkih časih tako razgibano in navsezadnje srečno mladost.

V drugem delu z naslovom **Veter v laseh** je zbrala črtice **Drevo, Potok, Reka, Muzika, Babica**, cikel pesmi **Ljubezen** in razmišljanje **Bog**. Vse so zajete iz istih let kot spomini in pri vseh prikazuje, kaj so ji posamezne stvari pomenile. Ob njih razmišlja o gorenjskem in štajerskem značaju, pri lipi tudi o svoji družini. Vse so napisane toplo, prizadeto, z veliko umetniško močjo, saj se je Tavčarjeva do zdaj posvečala predvsem črticam in novelam, zato je v njih pravi virtuoz. Knjiga se sklepa z razmišljanjem, kaj pomeni Bog posameznim ljudem in kako se pri njej spreminja predstava o Bogu. Zdaj ji je: »Moj mali osebni Bog je torej predvsem Bog-Človek. Ni preblizu, a vendar dosegljiv. Zelo je razumevajoč, širok in človeški kot vsi, ki sem rada z njimi.«

Knjigo je plastično ilustrirala pisateljčičina sošolka Melita Vovk. Za **Veter v laseh** je dobila Tavčarjeva tržaško literarno nagrado VSTAJENJE za leto 1982.

Zorko Simčič: Čarovnik začarane doline

Goriški rojak Zorko Simčič, pesnik, pisatelj in dramatik, ki živi v Buenos Airesu v Argentini, je do zdaj izdal romana **Prebujenje in Človek na obeh straneh stene**, zbirko humoresk **Tragedija stoletja**, zbirko pesmi **Korenine večnosti** ter drami **Krst pri Savici** in **Zgodaj dopolnjena mladost**. (Glej Mladiko 1970, 72-73; 1976, 17).

Novo Simčičevo knjigo je 1980 založil Naš dom San Justo - Buenos Aires in jo poklonil učencem šole France Balantič. Knjiga obsega dve mladinski igri: **Čarovnik Začarane doline** in **Družina Zebedej**.

V prvi igri pripoveduje pisatelj, da mu je prišla misel, da bi pisal pravljice za otroke, ko je bil leta 1971 v Vedbaeku na Danskem, v domovini pravljničarja Hansa Christiana Andersena. Ko je potem v Bariločah poslušal otroški zbor Lučke Kralj-Jermanove, ga je petje tako prevzelo, da je napisal otroško opero v španščini, toda kljub iskanju do zdaj ni našel skladatelja. Pozneje je igro napisal v slovenščini in jo razmnožil v nekaj desetinah izvodov za božično darilo otrokom najbližjih prijateljev — in igra je doživela prijazen sprejem.

Gre za izrazito pravljico, ki se godi nekje v Patagoniji v Argentini, v odročnem kraju, kjer sneg tako zapade in zamete, da so ljudje po cele mesece odrezani drug od drugega. Prav v začetku zime zapre gostilno tudi edini gostilničar Kovač, ki ima šest dečkov in deklico Janiko. Vsi so živi, razigrani, a srčno dobri in vzgojeni. Ko se sosedje zabavajo v gostilni, pa Kovačevi fantje razderejo star sod in si napravijo smuči. Neopazno se spustijo v dolino, v kateri »živi sam strašni čarodej« Tacon. Res je čarovnik s palico, s katero more vsako stvar spremeniti v snežno kepo ali snežnega moža, v bistvu pa je droben deček z velikimi ušesi in dolgimi stopali. Ko prismočajo Kovačevi dečki do njegovega iglujla, jih spremeni v snežene moža, ker se jih boji. Doma jih medtem čakajo in iščejo. Janika sama odide po njihovi sledi, pride do Tacona in ga pregovori, da spremeni snežene moža v njene brate in vsi skupaj se vrnejo domov, kjer jih veselo sprejmejo. Pridruži se jim tudi Tacon, ki se spremeni v navadnega dečka.

Igra je zelo razgibana, vsakdanje življenje se neprisiljeno prepleta s pravljničnim, razgovor prehaja v speve in arije, da je delo nekaka mladinska opereta. Avtor je ustvaril žive in prepričljive otroke, zajel jih je iz vsakdanjega življenja, imajo napake in vrline, predvsem pa so naravni. Oče je na zunaj robot, toda njegove trde besede ostanejo vedno le besede, ker ga otroci brez palice ubogajo. Mati je mehka in ljubeča in s svojim vedenjem doseže več kot z grožnjami. Čarodej je pravzaprav nesrečen deček, na zunaj zaznamovan z dolgimi ušesi in velikimi stopali, zato mu vsa čarovniška moč nič ne koristi, ker mora živeti sam, brez prijateljev.

Pisatelj je potresel opereto z nekaterimi nauki, kakor je navada pri mladinskih delih. Tako neprisiljeno uči, da je treba v nesreči drug drugemu pomagati; prijateljstvo je najlepša stvar na svetu; življenje je lepo; človek ni redu pokoren — zato ga pač tepe usoda; pomagaj si sam, potem ti bo pomagal tudi Bog; nepokorščina je greh; niso važne ne noge ne roke ne glava, važno je, kakšno srce imaš; ni važno, kako govoriš, ampak kaj poveš; ženske so

poklicane, da moške držijo skupaj; vse se reši, kjer je ljubezen.

Igra je polna poezije, zgrajena pa je tako, da nastopa tudi grški zbor z maskami, da komentira dejanje. Zaradi več prizorišč bi jo bilo težko uprizoriti na odru.

Druga igra ima naslov **Družina Zebedej** (kjer vsi polni so idej). Pisatelj pravi, da so take družine, kot jo opisuje, želel pa je, »da bi se otroci v dvorani (ali pa v postelji, ko jim mama zgodbo bere ...) zabavali, istočasno pa tudi kaj odnesli; a tudi starejši, ti, ki bi otrokom pripoved prebiral, bi se morda mogli ob njej kdaj zamisliti.«

Središče je Zebedejeva družina, oče, mati, štirje dečki in deklica in še nekaj starejših ljudi. Zebedejevi živijo v majhni hišici, zato varčujejo, da bi prizidali še eno sobo in šli na počitnice. Ko pa berejo, da je Zavetišče za onemogle starčke v nevarnosti, če ne plača zadnjega obroka 200.000, se otrokom starčki smilijo, zato gredo drugo jutro v cirkus Skok in Cmok, ki nabira mlade igralce. Skok in Cmok pa v resnici lovita otroke in jih prodajata za sužnje v Azijo. V kletki jih imata že deset in tudi Zebedejeve otroke hočeta ujeti, toda ti so tako prebrisani, da pokličejo policijo, ki aretirata zlikovca in reši otroke. Nato srečajo Zebedejevi otroci poslovdjo hranilnice Sloga, v kateri ima družina denar, in podpišejo ček za Zavetišče. Ko pridejo srečni domov, da so pomagali starčkom, jih oče in mati pohvalita, bodo pač počakali z razširitvijo hiše in na počitnice ne bodo šli.

Igra je zelo razgibana, ker se ves čas kaj dogaja in ker so otroci tako podjetni in domiselni. Čeprav so bratje, so vsak zase izklesani značaji, Tonček npr. zloga pesmi, vsi pa so srčno dobri, navezani drug na drugega in na dom. Radi berejo knjige, pazijo na čistost slovenščine, radi pomagajo potrebnim. V družini se imajo radi. Mati pravi o njih: »Ne bodo bogati, a ničesar jim ne bo manjkalo. In ker bodo dobri, bodo tudi pametni, pa srečni, kolikor se pač da biti srečen na tem svetu.«

Ne navadna sta Skok in Cmok s prodajanjem otrok, policaj nekoliko spominja na Policaja in Cefzilja, ki ga je ustvaril Fran Milčinski. Tudi v tej igri veliko pojejo, pisatelj pa je vpletel nekaj naukov, ki so neprisiljeni: »Kdor opravlja, ne samo da s tem dela nekaj grdega, ampak tudi javno pokaže, da je bedak ... Dvakrat da, kdor hitro da ... Če je manjša hiša, smo bolj skupaj, se imamo bolj radi.«

In oče pravi po vseh dogodivščinah: »Dan je minil, opravili smo svojo dolžnost ... Noč je, tišina ... Otroci spijo ... Radi se imamo ... Kakor da bi sam Bog držal dlan nad našo hišico — ničesar nam ne manjka.«

Igra je tudi po zgradbi uspela: otroci v cirkuški pisarni uprizorijo lastno predstavo, rešitev ujetih dečkov prenaša radijski napovedovalec naravnost iz pisarne, otroci se peljejo z avtobusom v Zavetišče, da pravočasno izročijo ček, domača soba je predeljena na prostor za starše in otroke, da morejo vzporedno nastopati.

Igra je mojstrsko napisana in bo na odrih uspela. Tako je Zorko Simčič s to knjigo pomnožil slovensko mladinsko dramatiko, ki ni posebno bogata.

Herman Germ: Otroci enega sonca

Proti koncu lanskega leta se je na Koroškem predstavil nov slovenski mladinski pesnik in pisatelj. To je Herman Germ, ki se je rodil 1931. leta na Suhi pri Labotu. Po končanem šolanju v Celovcu je kot učitelj služboval na raznih šolah južne Koroške, med drugim je bil devet let upravitelj ljudske šole na Djekšah. Danes je ravnatelj glavne šole v Pliberku in živi v Nonči vasi.

Germ je objavljala do zdaj pesmi in črtice v koroških časopisih in revijah, veliko pa je sodeloval v šolskem listu **Mladi rod**. Kot učitelj je sredi mladine, pozna njene vrline in napake, a tudi njene kulturne potrebe, ki so na Koroškem še posebno občutne, saj je slovenščina v osnovnih šolah le skromno zastopana, če sploh je. In osnovnošolskim otrokom je namenjena njegova prva knjiga **Otroci enega sonca**, ki jo je izdala Mohorjeva družba v Celovcu 1982 v zbirki Knjižnica Mladi Korotan, št. 3.

Naslov **Otroci enega sonca** je simbolen in primeren za koroške razmere. V zadnji črtici s tem naslovom pravi:

»Nekoč so se srečali štirje zastopniki raznobarnih ljudi, da bi se posvetovali, kako bi skupno obdelovali zemljo, na kateri živimo. Kmalu pa so se začeli prepirati, ker so pozabili skupno hotenje in skušali neprijateljsko podjarmiti drug drugega. Vsak je hvalil samega sebe in nestrpno trdil, da je najlepši, najboljši.« Začno se sovražiti, neki vesoljski človek pa jih povabi v svojo ladjo in jim pokaže svet: »Poglejte na vašo zvezdo — Zemljo! Ali zdaj vidite, da je vaš svet en sam veliki vrt — in vi ste vrtnarji, otroci enega sonca, četudi s temno, svetlo, rdečo ali rumeno barvo. Kakor rože.« Po njegovem, je treba podreti vse zidove med srci ljudi, pisatelj pa dostavlja, da je »med nami še vse polno mrzlih zidov, ki jih je treba podreti«.

Ideja o bratstvu med narodi je aktualna posebno na Koroškem, kjer je še toliko zidov med ljudmi obeh narodnosti.

V knjigi **Otroci enega sonca** je 33 pesmi iz otrokovega vsakdanjega življenja: o sankanju, o pomladi, o domačih živalih, o vodi in vodnem mlinčku in seveda o šoli in počitnicah. Vmes so pesmi o praznikih, kot so Vsi sveti, ko gremo na grobove rajnih, o Miklavžu in njegovem obdarovanju, o adventu in o božiču, najlepšem družinskem prazniku. Nekatere pesmi so izrazito vzgojne in pesnik naroča otrokom, naj pomagajo pozimi ptičkom. »Ko srečaš človeka, pozdravi ga!« Slovenski in nemški deček se prijateljsko dvojezično pogovarjata in gradita most prijateljstva. Podpirati je treba lačne otroke in varčevati pri denarju.

Pesmi so lahke, primerne otrokovi duševnosti in njegovemu svetu, jezik je realističen in preprost, ritem tekoč, verzi so rimani, da si jih otrok laže zapomni.

V drugem delu je 21 črtic, kratkih zgodbic iz otroškega življenja. Pripovedujejo o šoli, o spričevalu, umivanju, snegu in zabavah na njem, o domačih in gozdnih živalih, o morju in nekaterih praznikih, kot sta sv. Miklavž in božič. Tudi črtice so napisane tako, da jih otrok lahko razume in se ob zabavi plemeniti in vzgaja.

Germova knjiga **Otroci enega sonca** je prijetno branje in jo bodo otroci vzljubili, ker je napisana zanje, napisana prijetno in prikupno.

Pesmi in črtice je primerno ilustriral Valentin Podgornik, učitelj likovne vzgoje na glavni šoli v Pliberku.

(Se nadaljuje)

Dvanajsti literarni natečaj »MLADIKE«

1. Revija **Mladika** razpisuje nagradni literarni natečaj za izvirno še neobjavljeno črtico, novelo ali ciklus pesmi poljubne vsebine.

2. Rokopis je treba poslati v dveh čitljivo pretipkanih izvodih s priporočeno pošiljko na naslov **MLADIKA**, ul. Donizetti 3, 34133 TRST, do 31. decembra 1983. Rokopisi morajo biti opremljeni samo z geslom ali šifro. Točni podatki o avtorju in naslov naj bodo v spremnem pismu, opremljenim z istim geslom ali šifro.

3. Ocenjevalno komisijo sestavljajo: univ. profesor in kritik Martin Jevnikar, pisatelj Alojz Rebula, pesnik Albert Miklavc, pesnica Ljubka Šorli-Bratuževa in odgovorni urednik revije Marij Maver. Mnenje komisije je dokončno.

4. Na razpolago so sledeče nagrade:

za črtico ali novelo:

prva nagrada	150.000 lir
druga nagrada	100.000 lir
tretja nagrada	50.000 lir

za ciklus pesmi:

prva nagrada	100.000 lir
--------------	-------------

druga nagrada	50.000 lir
tretja nagrada	30.000 lir

5. Izid natečaja, ki je odprt vsem, ne glede na bivališče, bo razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku — Prešernovem dnevu — na javni prireditvi in po časopisju ter bo sporočen z osebnim pismom nagrajencem.

Vsi teksti ostanejo v lasti **Mladike**. Nagrajena dela bodo objavljena v letniku 1984. Objavljena bodo lahko tudi druga dela, za katera bo komisija mnenja, da so primerne za objavo.

v
Čuk

na Obelisku

Agencija za pomirjenje živcev

Pred kratkim je ČUK obiskal svojega znanca Hasana Momčilovića, miličnika na bloku pri Škofijah. Objavljamo njun pome-nek, posnet na trak.

ČUK NA MEJI

Čuk: Dober dan! Ali ni lušno tukajle na meji takole brez pologa, tovariš Hasan?

Hasan: Kako misliš?

Čuk: Tako, da na primer lahko greš na kvartin, da se lahko sprehodiš, da si lahko mirno privoščiš cigareto, ne pa da se daješ z ono balkansko množico. Tipaj, vohaj, sklanjaj se pod sedeže, išči revolverje in Slovensko državo ...

Hasan: Ej, ni tako, tovariš.

Čuk: Pri moji duši, da bi lahko med službo celo leš-nike nabiral. Vsaki dve uri udariš štampljko v kakšen pasa-port, sicer pa lepo lešnike nabiraš tod okrog. Je bilo letos kaj lešnikov?

Hasan: Vsaki dve uri, si rekel?

Čuk: Saj je vse tiho kot v cerkvi! Pred Pologom je res bilo tako, ko da so se zgrinjali sem dol zahodni Goti. Da-nes pa si prav pozdraviš živce v tem miru!

Hasan: Promet je promet, čeprav manjši.

Čuk: Kakšen preplašen zamejski duhovnik, ki gre po bencin.

Hasan: Kljub Pologu razredni sovražnik ne spi.

Čuk: Veš, sestra sestrične moje svakinje je učiteljica in pravi, da je danes v razredu hudič. Ampak je prav Polog ali Eternit?

Hasan: Kakšen Eternit? Depozit se reče. Eternit, to je za strehe.

Čuk: Depozit pa za mejo, ne? Pa sem slišal, da ga mislijo preimenovati v Eternit, eterno je po kastiljansko večen in Polog naj bi bil večen.

Hasan: Odprta meja je naša stalnica!

Čuk: S tistim se je pošalil Ribičič. Jaz pa pravim, da bi namesto Eternita uvedli nekaj drugega. Ne mislim kakšne-ga lignita.

Hasan: Kaj pa?

Čuk: Namesto Eternita naj bi uvedli Jedra.

Hasan: Kakšna Jedra?

Čuk: Če sem rekel Jedra, sem mislil Jedra. Ali ne go- vori vse pri vas zadnje čase o Jedrih? Ko da je kakšna semenska kampanja!

Hasan: Pa misliš, da so to kakšna orehova Jedra? Tisto so programska Jedra, da bi prišlo v slovenske šole čimveč hrvaščine, čimveč bratstva in edinstva.

Čuk: Pa naj bodo pogromska Jedra! Ampak poslušaj moj predlog: namesto petsto tisočakov za prehod meje bi človek oddal petsto tisoč Jeder. Nobenega šikaniranja ne bi bilo ne za turista ne za miličnika! Človek bi vsul na mi-zo tista Jedra, ti bi jih lepo pograbil v vrečko in mirna Bos-na. Ne boš rekel, da bi se ti ljubilo preštevati ves tisti fižol!

Hasan: In kako naj vem, da jih je petsto tisoč, človek?

Čuk: Daš si izdelati poseben lonec, pa je! To bi šlo kar na litre! Namesto brzostrelk bi rožljali lonci! Če to ne bi bilo prispevek svetovnemu miru! Več kot v duhu Helsin-kov! Meja najbolj odprtih loncev — kje bi bila še kakšna takšna meja?

Hasan: Zaenkrat je v veljavi Polog.

Čuk: In ti zanj, ali ne? Kdove, če ne bi bil zanj tudi jaz, ko bi bil ti. Tukaj lepo sediš kot grof, gledaš naokrog po božji naravi, poslušas tičke. Ko bi bil jaz miličnik, bi si sploh omislil kravico.

Hasan: Kakšno kravico?

Čuk: Čisto pravo kravico, z rogovi in z vsem. Jaz bi tu pa tam udaril kakšno štampljko, ko bi se ona lepo pasla. Po osmih urah pa: »No, Sivka, pojdiva!« Ne bi bilo lepo? Pristrčno?

Hasan: Miličnik s kravo, daj no!

Čuk: Pa s kozo, ki je manj spektakularna. In še napred-na žival je to: zmeraj ti rine kam naprej. Dobro: smrdi. Ampak smrdi naprej ...

REŠITEV UGANKE

OPOZORILO (Rešitev iz prejšnje številke)

Miramar, Tržačan, Gradnik, Zajzera, Osojane, Oslavje, Stupica — Kdor zaničuje se sam, podlaqa je tujčevi peti!

LISTNICA UPRAVE

Tudi v poletnem času so se oglašali prijatelji Mladike, ki so z darovi prispevali za tiskovni sklad revije. Za naroč-nino 1983 so si določili višjo vsoto ti

PODPORNICI MLADIKE:
Milan Sfiligoj iz Vidma 15.000 Lir,
Ema Škabar iz Tržiča 12.000 Lir,

Franc Malalan z Vejne 116.000 Lir,
Iva Breščak iz Milana 50.000 Lir.

Z darom so podprli revijo: Družina
Mučič-Radetič iz Tržiča 16.000 Lir, Fri-
da Širca iz Nabrežine 10.000, Bruno Tav-
čar iz Barkovelj 10.000, Anton Prinčič iz
Jamelj 15.000, Mirko Špacapan iz Gori-
ce 10.000, Krasulja Simoniti Suhadolc z

Opčin 20.000, Marijan Markežič iz Go-
rice 2.000, Janez Kopač iz Kanade 3
tisoč Lir.

— Ob tretji obletnici smrti Vojke Str-
gar daruje Marija Mislej 20.000 Lir.
— Ob prvi obletnici smrti dragega oče-
ta Adolfa Pertota daruje sin Gregor
50.000 Lir.

karjevem zgledu izpred 80 let — da sem vztrajal (žal, nedosledno) pri zahtevi, da se intelektualno, ustvarjalno delo vrednoti in plačuje, kot se plačuje proizvodni drugih obrti, če je slovenski družbi in njenim političnim predstavnikom res do profesionalne odgovornosti v kulturi, znanosti in umetnosti. Resno delo je treba resno plačati, če želimo kakovost in razvoj, ne pa poljubni amaterizem za okras, zabavo ali politično manipulacijo. Seveda je ta princip nedojemljiv in sramoten za tiste, ki mislijo, da je kultura le sredstvo, da je ustvarjanje le orožje za ideološki in politični »kdo bo koga«. In ne mi brenkat, da desnica nima denarja, levica pa ja. Še za ministrante v cerkvi so predpisane nagrade ... pa čeprav živi baje ta ustanova le od milodarov. Važen je odnos do duhovnega dela in njegovih proizvodov, opredelitev, da je to družbeno pomemben poklic s svojim cenikom, da bi lahko bil avtonomen. Ne pa služnost, kinčana s prividnimi častmi in moralnimi zadoščnji.

Marko Kravos

Marko Kravos se brez potrebe sklicuje na zakon, ker bi mu uredništvo pisma lahko tudi ne objavilo, saj na moj »kratek zapis« odgovarja precej obsežno, ne izpodbije pa nobenega mojih ugovorov na njegov članek v Naših razgledih. Škoda pravzaprav, da je M. Kravos reagiral s tako ihto (naštel je svoje ime 17-krat, medtem ko je v resnici omenjen samo 15-krat), saj sem se z njegovim pisanjem v Naših razgledih v marsičem strinjal. Razhajal sem se pa v točkah, na katere sem s svojim pismom odgovoril. Mislim, da sem imel to pravico. Gornje pismo pa potrebuje tudi nekaj pripomb.

Prvič. Kravos trdi, da je bil oseben napad nanj »v marsičem neresničen«. Toda v čem je bil neresničen, tega v dolgem pismu ni povedal. Pavšalne pridige in zavijanje ne razčiščujejo ničesar, zato bi želel, da mi navede konkretno neresnico, ne pa bleščeče leporočje in težke obtožbe (»moralno linčanje«). Kravos je prvi vrgel kamen in skrtil roko, zdaj se pa čudi, ker mu je kamen priletel nazaj. V Naših razgledih je črno na belem zapisal, da katoličanom ni za resnične kulturne probleme in kulturno iskanje, ampak za »prekrščenje« Prešerna in da jim ni za razvoj tržaškega gledališča, ampak predvsem za skrb, da se v njem »ne bi razpaslo pohujšanje in da bi bilo čimveč pravovernih tekstov in režiserjev«. Ne bom ponavljal, kar sem že napisal. Skratka na te krivične trditve sem ugovarjal in ugovore podprl z dokazi. Kamen sem vrgel nazaj tja, odkoder je priletel.

Drugič. Kravos zelo rad ločuje politiko od kulture. Zdi se, da na njegovem vrtu uspeva samo »kultura«, medtem ko se moramo vsi drugi boriti proti ple-

velu in zajedalcem. Če je tako privilegirani, ne razumem, zakaj se razburja in sodeluje pri vseh pogovorih in »barantanjih« za razne literarne večere, skupne proslave in okrogle mize. »Barantati« in dajati »vete« zna tudi on. Seveda — bo odgovoril — zaradi Kulture. Ker samo on prihaja na barantanja čist in neobremenjen, samo on kot čist kulturnik-profesionalec, vsi drugi pa smo politične barabe in kulturni amaterji. Na tej ravni seveda nima smisla diskutirati, ker bi bila debata nesmiselna. Osebnost mi je pravzaprav ta pogovor odvrten. Nikoli nisem dajal političnih ali drugačnih vetov za kako prireditve (dajale so jih morda drugi, ko so odklanjali kot govornika V. Beličiča in B. Pahorja in še kdaj). Če že moram priznati, je zame nad kulturo samo ena kategorija in to je etika. Samo tu je razvodje, ki me ločuje od kakega »kulturnika«.

Tretjič. Ne razumem, zakaj se Kravos trka na svoje profesionalne prsi in zaletava proti tako imenovanemu amaterstvu. Če ga prav razumem, je razlika samo v tem, da je za isto delo profesionallec plačan, amater pa ne. Zato ne vidim nobene razlike pri poštemem delu profesionalca ali amaterja. Oba sta lahko v redu ali pa ne. Amater je bil France Prešeren, profesionallec pa je danes na Slovenskem marsikateri Ničla. Kot urednik Mladike sem tudi sam amater, ker to delo opravljam zastoj. Koliko bi ga opravil bolje, če bi bil za to plačan, ne vem. Saj so tudi druge revije, ki imajo na razpolago plačane in neplačane urednike in jih lahko z Mladiko primerjamo.

Četrtič. O denarju pri levici in desnici — sredine na Slovenskem ni! — je menda bolje, da molčiva. Pa ja ne bo Kravos svojih nagrad in honorarjev primerjal z nagradami ministrantov! Za božjo voljo!

Petič. Lastna imena (tudi priimki) se po slovenskem pravopisu pišejo z veliko začetnico. To bi moral Kravos vedeti, saj je slavistiko študiral v Ljubljani. To vem celo jaz, ki nisem študiral ne slavistike in ne v Ljubljani. Če me pa hoče kdo s takimi stilističnimi in slovničnimi fintami žaliti, mu puščam to veselje.

S tem sem končal in mi je te pesmi dovolj. Kdor pa hoče še brenkati, naj kar, saj brez brenka ni cvenka.

Marij Maver

PUSTIMO KARDELJA

V zadnjih letih si je ljubljanski publicist Bojan Štih ustvaril s svojimi drznimi javnimi nastopi lepo domoljubno ime. Je eden redkih, ki danes rešujejo čast slovenske kulture. Vendar bi mu svetovalo, da bi se v tem svojem hvalevrednem prizadevanju nehal sklicevati na Krištofa-Edvarda Kardelja, vsaj kar se tiče zamejstva. Za kaj naj bo slovensko zamejstvo hvaležno Edvardu Kardelju? Morda zato, da je na primer vsilil zamejcem direktivo, po kateri bi se mo-

rali odpovedati lastnim političnim predstavništvom in se utopiti v tujih strankah? Ko Bojan Štih v celovškem NAŠEM TEDNIKU šteje Slovence v zamejstvu, jih ne gre iskati med komuniste in socialiste. Šteje tiste, ki so v Italiji volili dr. Štoko in v Avstriji dr. Grilca. Proti direktivam tovariša Krištofa ...

Ž. U.

ZVENI FINSKO

Neki Baldovino Ulcigrai je v tržaškem dnevniku Il Piccolo 12. avgusta letos objavil naslednjo debelo in težko prebavljivo novico: »Izplača se tudi postanek v vasi Cepletišče ob meji ... kjer je v rabi mešano narečje podobno finskiemu ...« Včasih so za Rezijane trdili, da so potomci razbite in umikajoče se Napoleonove armade, sedaj pa slišimo, da pod Matajurjem v Cepletišču rabijo narečje, ki zveni po finsko, samo da ni treba reči slovensko.

R. A.

Dr. GRMIČ V RDEČEM

Znano je, da se po koncilu katoliški škofje, tudi tradicionalisti, skušajo čim manj kazati v nekdanji barvi svojega dostojanstva, namreč v rdečem. Celo kardinali rajši skrivajo svoj škrlat in ga rajši zamenjajo s skromno črmino. Zato me je zelo začudilo, ko sem enkrat poleti odprl ljubljansko TV in tam zagledal škofa dr. Grmiča, ki se izjavlja za socialista, kako je v slavnostni oddaji, prirejeni njemu na čast, nastopal tako rekoč v predkoncilski opravi, z rdečimi obšitki in z rdečim pasom: pravi rimski monsinjor. Sprašujem se, kako se to sklada s tisto »teologijo samoupravljanja«, ki jo dr. Grmič zagovarja ...

G. L.

JUGOSLOVANSKA NACIJA

»Kaj boste rekli na trditev Koste Nadja v reviji Intervju (NO Politika, št. 46 z dne 4. marca 1983), ko pravi: »Ne bi bilo marksistično trditi, da danes jutri, ne bo jugoslovanske nacije. Bo!« ... Vsiljuje pa se nam vprašanje, kaj naj v tem primeru postanejo Slovenci, ki žive v Avstriji, Italiji in na Madžarskem? Jugoslovani so le ljudje po državljanstvu, pripadniki Jugoslavije. Torej v Avstriji so vsi Avstrijci, v Veliki Britaniji Velikobritanci, v Grčiji in Bolgariji vsi Grki in Bolgari, kaj naj bi še tam počenjali Makedonci, Turki ali Srbi. Slovenci natančno ločimo narodno pripadnost od države.

S. U.

zasmehindobrovoljozasme

Ker ni imel denarja, da bi plačal, so Toneta vrgli iz gostilne. Obležal je in vpil:

»Tako, zdaj bom nalašč ležal tu, da bodo vsi ljudje videli, kakšne goste imate!«

»Dedek, zakaj imaš pa toliko sivih las?«

»Nacek, to so leta: vsako leto en siv las.«

»Zakaj imaš pa toliko gub?«

»Od skrbi: vsaka skrb ena nova gubica.«

»Dedek, zakaj imaš pa samo še dva zoba?«

»To so udarci usode, Nacek, udarci usode ...«

»Ja, dedek, pa vsi udarci naravnost v usta!«

Komandant podmornice je novemu moštvu sporočil, da bodo šli na daljšo podvodno plovbo, in vprašal:

»Ali ima kdo še kako željo?«

»Da,« odvrne eden od njih, »jaz rad spim pri odprtem oknu.«

»Ko stojim na glavi, mi gre vsa kri v glavo. Zakaj ne gre v noge, ko stojim na njih?«

»Ker noge niso tako prazne.«

Dva prijatelja, precej v rožcah, se vračata domov.

»Kako si želim, da bi se mogel spremeniti v miš!«

»Zakaj pa?«

»Ker je miš edina stvar, ki se je moja žena boji.«

On: »En večer pri kartah zgubim, drug večer pa dobim.«

Ona: »Zakaj pa ne igraš vsak drugi večer?«

Učitelj: »Kako se sklanja drevo?«

Učenec: »Drevo se sklanja pred vetrom.«

Očka je peljal v nedeljo popoldne hčerko na sprehod. V parku je mala pozdravila neznanega moškega.

»Kdo pa je to?« je zanimalo očeta.

»Ta skrbi za čisto okolje. Kadar te ni doma, pride k nam in vpraša mamičo, če je zrak čist.«

»Jojmene, za zob, ki ste ga izpulili v petih sekundah, pa tri tisoč lir!«

»Če želite, vam naslednjega lahko pulim dve uri.«

»Sem slišal, da tvoja hči zna esperanto. Ali že dobro govori?«

»Kot domačinka.«

Magda je prišla k zdravniku:

»Gospod doktor, glava me boli, v prsih me bode, želodec se mi obrača, v sklepih me trga, vneta ušesa imam in pred očmi se mi dela črno. Kaj mi manjka?«

»Manjka? ... Saj imate vendar že vse!«

Učitelj jezno: »Če je kaj butcev v razredu, naj vstanejo!«

Čez nekaj minut vstane en sam učenec.

Profesor: »Torej ti si butec?«

Učenec: »Ne, nisem, a nerodno mi je, ker samo vi stojite.«

Očka popravlja nekaj na strehi. Mali pa: »Mama, če očka pade s strehe, bom lahko spal v njegovi postelji?«

»Nehaj se že stegovati za stvarmi na mizi! Lojzek, ali nimaš jezika?«

»Imam, ampak je roka daljša.«

»Pisatelj Zlatek se je poročil.«

»Vem, vem. Hotel je podvojiti krog svojih bralcev.«

Slovenska prosveta in Zveza slovenske katoliške prosvete

razpisujeta

[X. tekmovanje zamejskih amaterskih odrov

MLADI ODER

Tekmovanja se lahko udeležijo amaterski odri, ki delujejo v naši deželi.

Tekmovanje traja do konca leta 1983. Izid bo javno razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku februarja prihodnjega leta.

Skupine, ki se nameravajo udeležiti tekmovanja, morajo javiti svojo udeležbo enemu od obeh prirediteljev.

Predstave prijavljenih amaterskih odrov bo ocenjevala komisija, ki jo sestavljajo gledališki izvedenci in po en predstavnik vsake organizacije.

Mnenje komisije je dokončno in nepreklicno.

Za vsa podrobnejša pojasnila in prijave se je treba javiti na naslov SLOVENSKA PROSVETA, Trst, ulica Donizetti 3, tel. 768-189 ali pa ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE, Gorica, viale XX Settembre 85.

*Od obrtniških izkušenj
v trgovinsko dejavnost*

Korsič

Anton Korsič

- Serijsko pohištvo
- Pohištvo po meri
- Preureditve

Prodajalna:

TRST, Ulica S. Cilino 38 - Telefon 54390

Dom in delavnica:

Ulica Damiano Chiesa, 91 - Telefon 571326

POSEBNI POPUSTI! OBIŠČITE NAS!